

הקדמה

^אכאשר הרמב"ם מזכיר ביד החזקה את יסודות האמונה כתוב כך (הל' תשובה פ"ג הלכה ז-ח) חמשה הן הנקראים מינים האומר שאין שם א-לוה ואין לעולם מנהיג וכו' שלשה הן הנקראים אפיקורסין האומר שאין שם נבואה וכו' שלשה הן הכופרים בתורה האומר וכו'. וצ"ע בלשונו מה כוונתו שזה 'האומר' שהרי אין צורך להגיד אלא בעיקר צריכים שלא להאמין? אלא ע' דבריו (מורה נבוכים ח"א פרק סה) ה'דיבור' וה'אמירה' מלה משותפת, נופלת על הדיבור בלשון, כאמרו, 'משה ידבר', 'ויאמר פרעה'; ונופלת על הענין המצויר בשכל מבלתי שידובר בו - אמר, 'אמרתי אני בלבי', 'ודיברתי בלבי', ע"כ, וכן כתוב במדרש¹ ויאמר כלומר אכניס בלבם דבר זה כמש"כ (ש"ב טז י) כי ה' אמר לו קלל את דוד, מחשבת הלב בלבד, וכן (אסתר ו ו) ויאמר המן בלבו, וכן (בראשית יז) ויאמר בלבו הלבן מאה שנה, ע"כ.

יוצא אם כן מכאן ב' דברים: מין הוא מי שמצייר בשכלו שאין אלוה-ה' ח"ו דהיינו לא רק מי שמאמין אלא מי שמעלה צד כזה על הדעת², ועוד דבר שזה היה צריך להיות מצות עשה, ולכן היה צריך להיות שיש לשון של חיובי, אבל כל העיקרים מובאים בלשון שלילה, ולא רק שלילה אלא כאילו שזה שלילה ממה שיש כבר. ביתר ביאור, כאשר מדברים על שלילה (ע' דברינו בסוף הספר), שלא להדליק אש בשבת, זהו בגלל שיש איסור לאו וצריכים שלא לעשות, וכאשר מדברים על מצות אומרים להניח תפילין, אבל כאן יש שלילה בעשיה, דהיינו בעומק הענין, הרמב"ם כותב שיסודות האמונה הם טמונים בנו, ומי שמצייר אחרת, אז הוא מין, וזה לא שייך למצות אחרות, ויתכן גם לא במידות אחרות, אבל ביסודות האמונה הם מושרשים בנו, וכל אי-קיום שלהם זהו בגלל אמירה וציור בלבו להתנגד. וז"ל הרמב"ם בסוף היסודות: וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בהם הוא נכנס בכלל ישראל וכו' וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה יסודות הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקצץ בנטיעות ע"כ. אם כן אם זה הכור המבחין בין יהודי ללא, אז מובן שזה טמון בנו יותר מחיוב של הנחת תפילין. ויתכן ששורש הענין מונח בדברי רבותינו שמכח חטא עץ הדעת נעשה תאוה לאדם לחקור במושכלות להבחין בין רע לטוב על פי שכלו ולא לסמוך על האמונה, שהיא עץ החיים, וזה שורש כל טעות ואפיקורסות, אבל כלל ישראל שעמדו על הר סיני וראו עין בעין כל המרכבה העליונה, כמש"כ (שמות יט ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, אבל זה חזר בחטא העגל².

יש עבירה כללי הכלולה בהחטא דעהד"ע וכמ"ש (בראשית ג ו) ונחמד העץ להשכיל³, והמכשול שבה הוא גדול עד שכמעט אין תקנה אליו רחמ"ל והנה הוא מי שמכניס עצמו להתחכם ולחקור על אמונת הפשוטה דכלל ישראל ביי"ג יסודות, דהיינו להתבונן על אמיתתן גם משכלו ולבו אם גם לבו יסכים עליהם גם זולת האמונה, כי אין שכל אנושי אפשר להשיג אותם ועלול הוא לבוא לכפירה רחמ"ל ועל זה נאמר (קהלת ז טז) ואל תתחכם יותר למה תשומם, כי המכניס עצמו בזה קשה לו מאד ללכת נגד דעתו והוא פוסח תמיד על שתי הסעיפים ולכן אמרו (ע"ז יז). כי על כל דרכי מינות ואפיקורסות הנה על זה נאמר כל באיה לא ישובון ואם ישובו לא ישיגו ארחות חיים אבל וצדיק באמונתו יחיה כי הוא יסוד כל התורה כולו⁴. [דהיינו העה"ח מעלינו

^א ואתגלייא בבוסיטא (ס"א אתגליף בפסיטא) - הוא המראה, והוא אור הפנים וכאן הוא אור המתנוצץ במצח שבה מתגלה רצונו, והוא סוד הבושה והיראה, וכאן הכל א' והוא סוד הענוה שניכר על ידי המצח, והוא דוגמת האדם כאשר נולד נשכח ממנו התורה אשר למד, אך קצת רשימו נשאר לו והוא סוד הרצון והוא האמונה שזהו שורש נשמתו, והוא יסוד שנק' ספר הזכרון (מ"א כו)

^ב וז"ל ביד (הל' עכו"ם ב ג) וכל הלאוין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עבודת כוכבים וכל הנפנה אחריה בדרך שהוא עושה בו מעשה הרי זה לוקה ולא עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מוזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו ולא נסיח דעתנו לכך ונחשוב ונמשך אחר הרהורי הלב וכו' כיצד פעמים יתור אחר עבודת כוכבים (יסוד החמישי) ופעמים יחשוב ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו (יסוד השני) מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור (אולי יסוד הרביעי) ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא היא אינה (יסוד הששי) ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה (יסוד השמיני). דהיינו שיש לא תתורו אחרי לבבכם על כל הי"ג יסודות האמונה, אבל ביסודי התורה מדובר על הי"ג יסודות כשלעצמם ולא בתור איסור לא תתורו.

י"ג עיקרי האמונה

ומשפיע בנו תמידי, וכידוע שהיא כולו טוב, ואין שום חסרון בו, והעה"ד היא טמון בנו, ולכן שם שייך טעות וחסרון⁵

והנה אפי' אם ייצא מזה נקי לגמרי אין לו שום קבלת שכר על זה כי הכניס את עצמו בדבר שלא חייבתו התורה כלל ואדרבה הוא כי הרי עובר תיכף על (משלי א ה, ו כ) אל תטוש תורת אמך שהם האמונות הנטועות בלב כלל ישראל. ועוד אלו שהרימו ראש להתחכם ולהרהר על איזה פרט אשר גם מהפרטים הקלים שבה הרי נראה בעליל שיש טינא בלבם והם עומדים גם על החמורות ומהרהרים על הכל רחמ"ל⁶.

וגם אפי' מי שזוכה מהם שלא פשתה בו הצרעת ככולו אלא מה שנשתבש באיזה דעה אחת לבד גם זו מכה רעה חולה מאד אשר לא יוכל להרפא כי נעשה בעל מום מאחת מאבריו או מגידיו ועורקיו מנשמתו ונשאר בו המום לעולם והכלל הוא כי מי שנשתבש באיזה דעה כוזבת רחמ"ל אין תרופה למכתו והוא בכלל מה שנאמר (משלי ב יט) כל באיה לא ישובין והוא גרוע בזה מרשע גמור שעובר על כמה עבירות שבתורה כי הרשע הוא מלא חרטות ומיצר ודואג על חטאיו ועלול הוא להתודה לכל הפחות לפני מותו אבל המתחכם בעיניו רחוק הוא מתשובה ויודי מאחר שהוא דרך ישר לפניו ועליו נאמר (משלי יד יב) יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות⁷.

כל מי שנשתבש באיזה דעות כוזבות אף גם שהוא מכלל המינים והאפיקורסים והכופרים אם הגם שרעתם הוא רבה והם נידונין לדורי דורות גיהנם כלה והם אינם כלים כמ"ש (ר"ה יז). הנסיון בזה הוא סכנה גדולה והוא פושע בזה שנכנס להתחכם בזה וכן הוא נידון תמיד כמזיד במה שהולך נגד דעת כל יראי ה' וחושבי שמו כי הרי מחויב כ"א לבטל שכלו ודעתו תמיד נגד כל מה שנטועה באמונת לב כל ישראל מכל הדורות שלפנינו בכל הנודע ומפורסם בתוך כלל ישראל וכל המהרהר אחריהם גם באיזה פרט קטן וקל שבהם כאלו מהרהר אחר שכניה⁸ כי קב"ה ואורייתא וישראל מתקשרים זה בזה⁹. [דהיינו עצם זה שכלל ישראל ככלל מאמינים בדבר לדורי דורות ללא שאלה זה ראייה על אמיתתו, כמ"ש"כ (פסחים סו). אם לאו נביאים הן בני נביאים הם]

אבל אחרי כל הנ"ל יש לשאול מזה שכתוב ברמב"ם במאמר לתחיית המתים וז"ל אחרים שפגשתי מאנשי קצת ארצות פסקו לגמרי שהוא (ז"א ה' ית') גוף והחזיקו לכופר מי שהיה מאמין חילופו וקראוהו מין ואפיקורוס. והבינו דרשות רבות על פשוטיהן וכיוצא בזה שמעתי על קצת אנשים שלא ראיתי. וכאשר ידעתי באלו האובדים לגמרי שהם מוקצים וחושבים שהם חכמי ישראל והם הם הסכלים שבבני אדם ויותר תועי דרך מהבהמה. וכבר נתמלא מוחם משגעונות הנשים הזקנות ודמיונם הנפסדות כעורים וכנשים ראינו שצריך לנו לבאר בחיבורינו התלמודיים עיקרים תוריים על צד הסיפור לא על צד למהירות בחכמות רבות לא ידעו התלמודיים דבר מהם כמו שבארנו במורה הנבוכים עכ"ל. ויש לעיין שהרמב"ם לא קורא לאלה אפיקורסים רק שהם כמו נשים זקנות, וקשה להאמין שכל הנשים זקנות הם אינם בגדר ישראל, אלא כנראה שמי שמוחו לא מגיע להבנה כזו, שה' הוא אינו בעל גוף, הוא רק בגדר שוטה אבל לא אפיקורוס, אבל מי שיכול להגיע להבנה ולא מגיע הוא באמת מין, וזה לא נראה לי שהוא בכלל, שוגג, אלא זה באמת מזיד.

אייתא ברמב"ם (ממרים ג ג) במה דברים אמורים (שיש מצוה להרוג זקן ממרא) באיש שכפר בתורה שבעל פה במחשבתו ובדבריו שנראו לו והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבעל פה תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריו לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה, [ולא ימהר אדם להרגן - נמחק מהצנזור], ע"כ, וזה קשה על הפיה"מ, שמשמע שמי שלא מאמין הוא אפיקורוס, אבל כנראה כמו שכתבנו במאמר לתחיית המתים, שמי שהוא גדל אצל כופרים הוא בגדר נשים זקנות שאין להם שכל.

להבין - התבוננות האדם ומחשבתו הוא עושה רושם למעלה בשורש נשמתו הקשורה ותלויה בכל העולמות, וכאשר אדם קובע שכלו ולבו לכל דרכי ה' הישרים, שכל המציאות בא ממנו ית', והוא גילה רצונו, וזה כולל ב' דברים, א' בכללות הגילוי שהיא גילוי מלכותו ית', וגם הפרטיות, שעצם המלכות נתפרט לפרטים שהם העשרה מאמרות שבהם נברא העולם, וזה כולל כל המציאות כולו, עצם גילוי המלכות הכללי היה גלוי בבית המקדש בבית ראשון, אפילו שזה

י"ג עיקרי האמונה

עבר מסכים אבל זה אותו גילוי המלכות. מי שלא מתייחס לפרטים בכלל אלא רק לזה שיש רבונם של עולם הוא מקצץ בנטיעות (חגיגה יד.), ומי שמתייחס לפרטים ולא לזה שהכל בכללות מגלה מלכותו ית' הוא כופר בעיקר. אבל כאשר האדם קובע לבו ומחשבתו לכל הנז' אז עומד ומאיר בשורש נשמתו עד למעלה למעלה, אז מתפשט ויוצא מן הכח אל הפועל כל השפע הנצרך לקיום העולמות ולהנהגתם. ומי שמנתק את עצמו כנ"ל ח"ו אין לו שום מקום לתקן שום דבר ואין לו שום זכות לשום דבר¹⁰.

אם כן צ"ע למה יש מצוה של דע מה שתשיב לאפיקורס (אבות ב יד)? הרי האמונה היא טמונה בנו ועצם החקירה היא אסורה, ולכן מה זה יעזור לענות לאפיקורס? כנראה שהתשובה היא שלא כתוב לדעת הוכחות שאנחנו צודקים, שהרי כנ"ל אין בזה מצוה בכלל, אלא שצריכים לדעת מה לענות לו כאשר הוא שואל באפיקורוסו שלו, וכנראה שהתשובה היא ששכל אנושי מוגבל וכל א' יודע את זה, ולכן להיות מאמין היא דבר המוכרח שהרי שכל שלנו מוגבל, וכדלקמן, ולכן האמת של המציאות שהיא מעבר לתפיסתנו שייך רק לאמונה ולא להוכחות, שהרי ההוכחות הם בדעת שלנו. אבל נראה יותר¹¹, שיש לפעמים שמשנים את פירוש התורה כאשר שואלים מינים שגם הם יבינו לפי דעתם כמש"כ בע"ב זקנים בתלמי המלך (מגילה ט.) וכן ר' אבהו (בר"ר כה א.).

השם עיקרים היא (כנראה) מגיע מהמביט (יסודות מב, נג) [וכן מובא בשל"ה ועוד מרבתינו, ויתכן שאחרי שנתחבר הספר העיקרים נגד הרמב"ם, אז יותר קל לקרא לזה עיקרים, וצ"ע], אבל הרמב"ם מביא את זה כיסודות, כן לשונו בפיה"מ לסנ'. ברור הדבר היא שזה הבסיס לכל יהדות, וכל היהדות בנוי על זה, אבל יש לחלק שזה לא שורש אלא יסוד, דהיינו שכאן איננו שורש ליהדות, שהמצות ינבעו מזה בדרך ממילא, אלא זה יסוד שהיא מערכת אחרת לגמרי, שעליו שמים עוד דברים. להבין יותר ברור, ברגע שאנו יודעים שיש חיוב של נושא בעול עם חבירו, כמדה טובה, אז נובע משורש כזה גם ואהבת לרעך כמוך, וגם צדקה, וגם חסד, וגם לפני עור וכו', ומהמידה של ענוה נובע ממילא תפילה, ודביקות בחכמים, ושבועה בשמו, וללמוד תורתו וכו', אבל מתוך היסודות הדת כאן הם הרקע של היהדות, דהיינו שהם עולם אחרת לגמרי מהעולם שבו אנו חיים. [כנ"ל שזה ההבדל בין עה"ח לעה"ד, עה"ד היא טמונה בנו, ולכן נושא בעול עם חברו מחייב שיש לחבירו חסרון שצריך תיקון שלך, אבל מצד העה"ח אין שום חסרון, וכולו טוב, ולכן על אף שאנחנו שייכים לעה"ח אבל מעשינו במערכת אחרת בעה"ד, ועוד שכל הש"ס היא באמת התורה של עה"ד¹²] אפילו יותר ברור מובן הדבר שעולם הזה הוא נובע מתוך עולם יותר עליון, אבל כידוע¹³, שכל עולם ביחס לעולם שתחתיו נקרא אין סוף - דהיינו כל עולם הזה בנוי על זמן וגשם וכו', ואם יש עולם שבו לא קיים חוקות של גשם (כמש"כ מקום ארון אינו מן המדה - יומא כא.), ואין מערכת של זמן (שהרי ו' ימי בראשית התחילו באיזשהו שלב, שגם הזמן הוא דבר שנברא¹⁴), אז ברור שהעולם ההוא נחשב כאין סוף, שהרי כאשר נמצאים בעולם הזה ומדברים על עולם יותר עליון אין שום דרך איך להגדיר אותו עולם, שכל ההגדרות שלנו לא תופסים שם, וכל מה שאפשר להשיג היא רק בידיעה ולא בהשגה, שהרי אנו רק משיגים דרך השגתנו שהוא מוגבל בגדרי עולם הזה¹⁵. אם כן כאשר מדברים על יסודות האמונה פירוש הדבר היא שיי"ג יסודות אלה הם גילויים מעולם שאין לנו שם תפיסה, וחייבים להאמין בהם, שהרי הם לא מנבעים שום דבר לכאן אלא בונים עליהם.

יש קושי ביסודות האמונה, שהרי בן אדם שמאמין אין מקום לצוותו ומי שלא מאמין לא יקבל ממ"נ? אלא פירוש הדבר היא כהמשך הקטע שעבר יש כמה רובדים באדם יש חיובי מעשה כמו תפילין וציצית, ויש חיובי הרגשה כמו אהבת ה' ויראת ה', ויש חיובי מחשבות, וכל אלה האדם לומד מאחרים, דהיינו אפשר ללמד לבן אדם שהקב"ה אוהב אותנו, ומטיב בנו וכו', ואפשר ללמוד איך להרגיש דברים מסוים ומעשים. אבל אחרי הכל, מה שמקבלים מאחרים זה נקרא חכמה, אבל יש מערכת שנקרא אמונה, וזה מעל חכמה, שהרי אם יודעים דבר אין מקום להאמין בו.

כתוב ברבתינו¹⁶ יסוד האמונה ועיקר החכמה הוא יחודו העליון ית"ש, ע"כ. דהיינו שיש בזה גם מציאות של יסוד וגם מציאות של עיקר, והעיקר שייך לחכמה והיסוד שייך לאמונה,

י"ג עיקרי האמונה

שמאמונה אי אפשר שיצמח משהו כמו שלא צומח שום דבר מיסוד בית, אבל מעיקר כן צומח, וזה עיקר מציאותו רק להצמיח ממנו משהו¹⁷.

וכן כתוב ברבותינו¹⁸ שהאמונה מורה על חוזק מציאות המאמין, שמי שאיננו מאמין כל מציאותו תלויה בו עצמו, אבל המאמין מציאותו היא כענף משורש וכאשר שורשו הוא יסוד הכל, אז מציאותו חזקה עד אין סוף. האדם היודע דבר בהשגתו ובידיעתו, הידיעה הזאת היא ידיעה באדם, ואילו מי שהוא מאמין בו ית', זה מצד ה' ית' אשר מאמין בו, והוא נמשך אליו לגמרי ומפני כך בודאי גדולה מדריגתו, ולפי זה מובן מה שכתוב (ילקוט שמות רמז ר"מ) כל מי שעושה מצוה אחת באמונה ראוי שתשרה עליו רוח הקודש. וזה כי כאשר הוא עושה מצוה מצד הידיעה, הנה זה מהשגתו וידיעתו ואין בצד הזה רוח הקודש, אבל כאשר עושה מצוה באמונה הנה הוא מצד ה' ית' אשר הוא מאמין בו, אף כי לא ידע הוא מאמין בו יתברך.

אין צורך להאמין שיש כח המושך, ושש שורף, שאנחנו יודעים דברים האלה, אלא כל אמונה היא כאשר דברים סתומים ועל זה אין מקום לחכמה בכלל, אז בא אמונה. אם כן באמת עוד קשה יותר, אם זה דבר שאי אפשר ללמוד, אז איך יש מקום לצוות על האמונה? ועוד יותר הרי כתוב (דרך ה' א') כל איש מישראל צריך שיאמין וידע, שיש שם מצוי ראשון קדמון ונצחי, והוא שהמציא וממציא כל מה שנמצא במציאות, והוא האלוק ב"ה, ע"כ. להאמין ברור אבל איך אפשר לדעת את זה?

שמעתי שא' מתלמידי הגר"ח עזב את הדרך, וחזר לרבו עם שאלות על האמונה, והרב שאלו: מה קדם השאלות באמונה או אכילת חזיר? הוא אמר העבירות במעשה קדמו, והרב ענה לו אז אין לך שאלות אלא תירוצים. אבל כלול במעשה זה שבאמת מי שמקיים התורה בשלימות, ממילא יש לו האמונה¹⁹ שהם שמים את האדם במקום של גילוי שכינה, שהרי כל מעשה מצוה וכל הרגשה נכונה משרה שכינה, ומקשר אותו למקום שבו האמונה גלוי²⁰, ואז הוא זוכה לאמונה, אבל ח"ו מי שעושה עבירות, הוא מנתק את עצמו מזה, ומי שמנתק את עצמו מאותו עולם שבו האמונה גלוי, אז הוא מפסיק להאמין באמת. וזהו בדיוק מה שאומרים בשם הח"ח שמי שמאמין אין שאלות, ומי שלא מאמין אין תירוצים, שזה לא מערכת של חכמה אלא של אמונה²¹.

להמשיך את הקו הלאה, התורה שאנו לומדים צריך להיות נלמד בצורה של כי הם חיינו, דהיינו שנחיה המצות והתורה, אם כן גם הענייני אמונה חייבים להיות בגדר חיינו, והוא על ידי הנ"ל כל התו"מ שלנו, אבל מהדרך ה' רואים שנוסף על זה שאנחנו צריכים להתאמץ להתחבר לזה, וזה החיוב דעת, ובאמת זה דרך כל מצוה ומצוה שעושים באמונה, אבל יש דרכים אחרים יותר ישרים, והם החקירות והוכחות על אמיתות הדברים, וציור הדברים האלה בשכל, ואין זה מטרתנו כאן.

יש עוד נקודה שנ"ל דבר חשוב ביותר והיא הכתוב (דברים יג ב-ד) כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת, ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם, לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' א-להיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את ה' א-להיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם, ע"כ. כתוב כאן שמי שיש לו אמונה ויודע ומבין וכו', אבל זה לא בא לידי אהבת ה' לא יעמוד בנסיון נגד נביא שקר. וכתוב²² שהפירוש של נוצר חסד לאלפים לאוהבי היא אלה שאוהבים ודבקים בו בכל לב ועומדים בנסיון, ולא רק מצד שהם מקיימים התורה בלבד, ובמכילתא לאוהבי זה אברהם וכיוצא בו ולשומרי מצותי אלו הנביאים והזקנים, ור"ל כי אברהם וכיוצא בו שהיה עומד בעשרה נסיונות היו אוהביו והנביאים. היוצא מכאן שכל אמונה לא יעזור בכלל וכל ידיעה שיהיה בשלימות לולא שזה יביא לידי אהבת ה', היינו להרגש, שהרי עיקר האדם היא רגשותיו²³, ולכן אם זה נשאר כמחשבה זה לא יעמוד בנסיון, דוגמת אדם שיש חפץ בידו שרק ידוע שזה ממש בידו אם יש נסיון להוציא מידו.

כל מה שהבאתי הוא מהרמב"ם בפרק יו"ד מפירוש המשניות לסנהדרין, והקדמתו להי"ג יסודות.

אני השתמשתי בגרסת הראש אמנה וסימנתי במרובעים איפה קאפח שונה, שמצאתי הרבה טעויות חמורות גרסה בש"ס וילנא, ובסוף הקונטרס הבאתי הגרסה מש"ס וילנא וסימנתי הטעויות הגדולות שמצאתי

היסוד הראשון

היסוד הראשון, מציאות הבורא ית' והוא, שיש שם¹ מצוי שלם, בכל מיני השלימות, והוא עלת¹ המציאות כל המצואים [ובו קיום מציאותם] ומאתו התמדתם ואלו יעלה על הדעת שהוא אינו נמצא, יתבטל מציאות כל נמצא ואם יעלה על הדעת, שאין כל הנמצאים לבדו מצואים, הוא לבדו יהיה מצוי ולא יתבטל מציאותו ית' ולא יחסר, כי הוא אינו צריך במציאותו לזולתו וכל מה שזולתו, מן הדעות הנבדלות [מלאכים] והגלגלים, ומה שתחתן, הכל נצרך במציאותו אליו והיסוד הראשון הזה, אנו למדין מדבור אנכי יי' אלהיך וזה מצות עשה

כהמשך ההקדמה, שהיסודות האמונה הם לא שייכים לידיעה אלא לאמונה, ולכן בדווקא הם דברים שלא יכולים להבין, וכמו שכתוב בהקד' של הרמב"ם שצריכים לדעת כהנחת יסוד, שכמו שאי אפשר לעורר להשיג צבעים, וכן חרש להשיג קולות, כך אי אפשר לבעל גוף להשיג תענוגים של רוחניות בתחילת המחשבה אלא בחקירה גדולה, וכך זה ראוי, ע"כ. דהיינו שאי אפשר לאדם להשיג רוחניות באמת ללא דרך דמיון, אבל להשיג באמת אי אפשר שזה עולם אחרת ממה שבו האדם חי, ולכן באמת אי אפשר להשיג איך שה' ית' הוא שלם בכל דרכי המציאות, שזה כאמור לעיל רק נתגלה בעולם יותר עליון.

היותו שורש הכל כתוב בשלשה דברים והם: הוא עילת מציאות הנמצאים כלם, בו קיום מציאותם, וממנו קיומם. כלומר שהוא ברא הכל, והמערכת שבו הם קיימים הם ממנו ית', וכל רגע ורגע קיומם בא ממנו ית'.

"עילת מציאות הנמצאים כלם" ביחס ל"קיום מציאותם וממנו קיומם" מובן כך: כאשר עלה ברצונו ית' לברא העולם, אז מבלי שום סיבה בכלל ובחסד גמור הוא המציא העולם, וזה בחינת עילת מציאותם דהיינו שה' ברחמיו המרובים ברא בריאה, וזה באמת שורש לכל המציאויות כולם, וכולם רק נובעים מהבריאה הראשונה הזאת, וזה ההיול²⁴ המובא ברמב"ן (בראשית א א).

בו קיום מציאותם מובן כך: *לפני הבריאה הנ"ל היה צורך לברא מקום לאפשר הבריאה שבו ה' רצה בו, וזה יש לו מעלה מעל המערכת של המציאות עצמה שכאמור מה שנמצא היא השורש של כל המציאויות כולם, ואחרי שהוא עילה הראשונה כל שאר השורשים נמצאו ממנו, והוא המציאם²⁵, אבל המקום הנושא אותו היא כבר במערכת אחרת, כמו שהעולם עצמו היא מערכת שונה ממין האנושי בתוכו, כך שורש המציאות, שונה ממקום קיום המציאות [נ"ל שזה בכלל היסוד הרביעי, ולכן אינו בגירסת הראש אמנה].

ממנו קיומם מובן כך: ²⁶השם אלקים ידוע פירושו שהוא מורה שהוא ית"ש בעל הכחות כולם כמ"ש בטור (או"ח סימן ה) וענין מה שהוא יתברך נקרא בעל הכחות כי לא כמדת ב"ו מדת הקב"ה כי האדם כשבונה בנין דרך משל מעץ אין הבונה בורא וממציא אז מכחו העץ רק שלוקח עצים שכבר נבראו ומסדרם בבנין ואחר שכבר סדרם לפי רצונו עם שכחו הוסר ונסתלק מהם עכ"ז הבנין קיים אבל הוא ית"ש כמו בעת בריאת העולמות כולם בראם והמציאם הוא יתברך יש מאין בכחו הבלתי תכליתי כן מאז כל יום וכל רגע ממש כל כח מציאותם וסדרם וקיומם תלוי רק במה שהוא ית"ש משפיע בהם ברצונו יתברך כל רגע כח ושפעת אור חדש ולו היה הוא ית' מסלק מהם כח השפעתו אף רגע אחת כרגע היו כולם לאפס ותהו וכמו שיסדרו אנשי כנה"ג המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית היינו תמיד ממש כל עת ורגע וראייתם מפורשת כאמור לעושה אורים גדולים שלא אמר עשה אלא עושה. כאן איננו חסד גמור, שהרי זה בריאת כל הכחות בפרטיות תמידי, ולכן זה בשם אלקים, שכאן כל אחד לעצמו, וכל אחד חייב בשכר ועונש²⁷, וכאן הוא הרוחניות שנתגלה בעולם²⁸, ובי' מאמרות האלה האורים הם גדולים, שהקטרוג היה אחר כך, אבל בדרגה הזאת לא ניכר לנו בכלל, שהוא השורש וממנה נפתח ונשתלשל הכל, אבל המעשה בראשית שהיא הי' מאמרות היא תמידי ובו האורים הם גדולים²⁹.

¹ בנמצא, עי' כס"מ יסודי התורה פ"א ה"א.
⁷ שורש

י"ג עיקרי האמונה

ואלו יעלה על הלב העדר מציאותו - בפשטות הבנת דברי הרמב"ם היא שעל אף שה' ברא עולם, ח"ו לומר שיש לו איזה תועלת בו, או צורך בו, אלא כולם תלויים בו והוא אינו תלוי באף אחד, וז"ל ביד (יסודי התורה א ג-ד) כל הנמצאים צריכין לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם הוא שהנביא אומר וה' אלהים אמת הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו, ע"כ. ה' אלקים אמת מסבירים³⁰ שהוא ית' הבעל כח (אלקים היא שם של בעל הכחות כולם) היחיד שהוא בעל כח עצמי שאין כחו תלוי באחר.

יש בזה עוד עומק הוא שכפי מה שהאדם נוהג למטה כך נוהגים כלפיו מלמעלה, ואם עולה בלבו של אדם חסרון ביסוד זו, אז באמת הוא מנתק את עצמו לגמרי מלמעלה, וזה בדיוק כופר בעיקר, וזה מבטל כל המציאות הרוחני לגמרי כלפי האדם והוא באמת לא יזכה לכלום, וכל מה שעשה אינו כלום כלפי מעלה. אבל אם נעלה על לבנו שאין שום דבר חוץ ממנו ית', אין בזה כל חסרון, על אף שאם אדם נוהג באוטו וחושב בלבו שאין מציאות בעולם חוץ ממנו ית', יש מקום לקרותו רוצח, ומשוגע, אבל בגלל הנ"ל שהנהגה כלפינו היא כפי הנהגתנו אז באמת האדם שעושה כך ברצינות הוא בשלימות הגמור³¹.

וזו היסוד הראשון מורה עליו דבור אנכי ה' אלקיך - די קשה שהרי כתוב אשר הוצאתיך מארץ מצרים, והרי יסוד זה צריך להיות לא קשור למצרים בכלל? אלא פירוש הדבר היא שביצי"מ נתגלה הנהגתו ית' שהוא שולט בכל, והוא שורש הכל, ולכן ברור שכאשר ה' מגלה שיש כזה מציאות היא נתגלה כמו שהיה בזמן שזה היה גלוי³². ברובד הזאת של ניסים גלויים יחודו ית' נתגלה ושם אין בחירה אלא רק רצונו ית', כל מצות שאנו עושים פועלים שם בדרך ממילא אבל יש מצוה אחת שהיא פועלת שם בדרך ישירה, וזה האמונה, ולכן כאשר מאמינים, דהיינו שאנחנו שמים את עצמנו במציאות שאנחנו יודעים שיש עולם ששם אין בחירה ואין טבע, ואין העלם יחודו, וזה נתגלה בדווקא במילת אנכי שהיא גילוי של אני בעצם.

כתוב ביד (תשובה ג ז) חמשה הן הנקראים מינים האומר שאין שם א-לוה ואין לעולם מנהיג [לא מוזכר 'בו קיום מציאותם', וע' לקמן יסוד הרביעי] וכו', למעשה הרמב"ם קורא לו מין, וצ"ע פירוש הלשון מין, שהרי כתוב ברש"י (ר"ה יז ע"א ד"ה המינין) תלמידי יש"ו הנוצרי אשר הפכו דברי אלקים חיים לרעה, פירוש הדבר שהם הפכו דברי אלקים חיים לרעה היא שמציאות של מין היא שהשפעתו ית' ניתן לכולם אבל יש כאלה ששמו את זה בכלי הנכון, וזה מצריך טורח ועמל, אבל צד ההיפך היא לקחת את האור הזה מבלי כלי אז הוא אור אבל מבלי כוון, ולכן נוטה לכל כיוון בעולם³³, וזה נחשב כמין בפני עצמו, וחוצץ³⁴, דהיינו שזה כבר בגדר בריה אחרת לגמרי, ומובן הדבר מאד מאד, שהרי אם כל המציאות של אדם באמת היא לקחת את האור לצד הנכון, מי שעושה בעצם לקחת האור לצד אחר, זה כבר באמת מין אחר. [לפי זה מאד מובן איך חז"ל (חולין יג ע"א, ע"ז כז ע"ב) לומדים שמין הוא מי שכל מעשיו הם לע"ז ולא רק שנמשך אחריו פעם או פעמיים].

* ברור הדבר שכלול בבריאת המקום עצמו יש בו מציאות של עילת כל המצאויות כולם, שה' ית' גם עילת המקום, אבל עילת כל העילות גם שייך אחרי זה³⁵, וכתבתי מה שנ"ל הכי קרוב לכוונת הרמב"ם

היסוד השני

והיסוד השני אחדותו שהוא אחד ואינו כאחד המין הכללי ולא כאחד המין הפרטי ולא כאחד המורכב שהוא נחלק לאחדים רבים ולא כגוף הפשוט שהוא אחד במספרו והוא מקבל חילוק לאין תכלית אבל הוא ית' אחד באחדות שאין כמוהו והיסוד הזה השני אנו למדין ממה שנאמר שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד וזה מצות עשה

אחד - האחדות כאן היא אחדות רוחני, שהרי ה' ית' לא משועבד לעניני גוף, וכל החילוקים שהרמב"ם מביא מין, גוף וכו' כולם הם גדרים גשמיים. אבל הרי הוא כותב בהק' ליסודות שכמו שעור לא יכול להבין צבעים כך בעל גוף לא יכול להבין מה זה רוחניות, ולכן אי אפשר לנו להבין אחדותו ית' וזה רק כאמונה אצלנו, וזה מה שאנו אומרים ב'שמע'. דהיינו שזה

י"ג עיקרי האמונה

הכוונה של הקבלת עול מלכות שמים, שהוא ית' הכל ואין עוד מלבדו, וזה קבלת עול מלכות שמים עד אין קץ, שאם כל עצמיותנו הוא באמת רק ממנו ית' אז העול הזאת היא באמת בלי קץ. יש לשים לב שכל מעלה שיש אצלו ית' אי אפשר לנו להבין שעיקרו שייך לו ית', כמש"כ בחז"ל³⁶ אתה הוא חכם וחכמתך אינו נודע לנו, אתה הוא מבין ובינתך לא ידוע לנו, אבל יחודו, שפירושו שכל מה שיש בעולם התחתון ממנו ית', והוא הכל, אז זה הדבר היחיד והמידה היחידה שאפשר לנו לקלוט, שעיקרו שייך לכאן. זה הכתוב (משלי כה ב) כבוד א-להים הסתר דבר וכבוד מלכים חקר דבר, שכל הגילויים שאינם בכלל מלכותו ית' אלא אלקותו ית' כמה שמסתירים זה מגלה כבודו - עליונותו, אבל במלכותו ית' ויחודו ית' שהם אחד כנ"ל, אז כל כמה שחוקרים ומבינים יותר ויותר יוצא מזה יותר כבוד - ועליונות, שרואים שהיחוד יותר ויותר עמוק. וזה מצוה ככתוב (דברים ד ט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא הא-להים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד³⁷, ובאמת הקיום של זה הסופי יהיה לכל העולם כולו (צפניה ג טו) כי אז אהפוך אל עמים לקרוא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד.

באמת לפי הרמב"ם צ"ע מה שונה הפסוק שמע ישראל מהפסוק וידעת היום וכו'? איתא בגמ' (ר"ה לב ע"ב) תא שמע שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד מלכות דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינה מלכות וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא הא-להים אין עוד מלכות דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינה מלכות, ע"כ. דהיינו ששניהם מבטאים מלכותו ית', ופירוש הדבר נראה ששמע ישראל היא שמצדו ית' הכל אחד פשוט, וזה לא מובן לנו ורק אפשר לנו לקבל את זה על עצמינו, אבל ה' הוא האלקים אין עוד, אין עוד היא שכל מה שיש כאן שייך לו, וזה מצות היחוד, כן שייך לנו, ואין מקום קבלה כאן אלא עבודה וידיעה.

כלול באחדות היא האדנות, שפירושו שיש לו ית' יחוד השליטה³⁸: שאף שה' ית' נתן לברואים בחירה לפעול מה שביכלתם לפעול, אבל באמת אין בהם בעצמם כח או שליטה, אלא רק היכולת שה' ית' מסר להם, שה' ית' הוא האדון האמיתי השליט, הכל יכול, וכל מה שהם פועלים איננו רק מה שה' ית' נותן להם לפעול.

אלא שבכדי שתהיה בחירה שתאפשר את עבודת האדם, לכן העלים ה' את יחודו, וזהו באמת כל יסוד עבודתנו לגלות את יחודו ית', ולעתיד לבא ענין זה יתגלה לגמרי לכל הברואים כמ"ש (זכריה יד ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אבל כלל ישראל שזכו לתורה יודעים כבר עכשיו את האמת שביחוד, ומעידים עליה בכל מצוה שהם עושים³⁹. הב' שמות של הוי"ה אחד, ושמו (אדני) אחד הם העילת כל המציאות ואדנות לו לבד. ולעתיד לבא יתגלה שהם אחד, אפילו אם עכשיו נראים נפרדים, והם נאמרים בב' שמות.

באמת זה סתירה שצריך להסביר-איך יש מציאות שה' ית' עושה הכל ועכ"ז יש לנו בחירה ועליו בנוי על השכר ועונש שלנו? מה שה' ית' יודע הכל ועושה הכל היא כנ"ל ברמת העשרה מאמרות, שהראשון הוא בראשית - בריאת הזמן⁴⁰, וכל הקשר אלנו היא דרך השתלשלות רבה, ולכן הכל ממנו ית', אבל אי אפשר לנו להשיג את זה, ובאמת ידיעתו ית' נעלם מאתנו, ולכן באמת זה סוג שאילה שאי אפשר לשאול, ובגדר מה לפנינו (חגיגה יא ע"ב), ומה שכן מובן לנו ואנו כן משיגים היא היותו ית' נותן לנו בחירה (ע' עוד דברינו בק"ש במאיר תפילה).

[כאן בא ואהבת אחרי שמע ישראל שצריכים ליחד הלב גם צד הרע בקבלת עול מלכות שמים שהיחוד אפשר לתפוס רק בהבנת הלב, וזה רק אם שני יצרך עובדים יחד⁴¹, דהיינו שכל מציאותם תלוי רק ברצונו ית' דהיינו שישעבדו וימסרו את עצמן אליו תמיד כחפץ נפשם, שיעשה עמהם כחפצו ורצונו⁴²].

גם זה נקרא מין (תשובה ג ז) והסברו כנ"ל, שאם ח"ו מעלה על הדעת שאין הכל כאן גילויים ממנו ית', אז הוא הופך להיות מין בפני עצמו.

היסוד השלישי

והיסוד השלישי, בטול הגשמות. והוא, שהאחד הזה ית' אינו גוף ולא כח בגוף, ולא תשיגהו מה ששיג לגופים [יארעוהו מאורעות הגופים], כמו התנועה והמנוחה, לא בעצם ולא במקרה. וכבר הרחיקו ממנו החבור והפרוד. ולזה אמר הנביא (ישעיה מ &) ואל מי תדמיוני ואשׁוה. ואלו היה גוף, היה דומה לגופים. וכל מה שבא בספרים מתוארי הגופים, כגון הישיבה והעמידה, וכיוצא בזה, כלם הם כנגד

י"ג עיקרי האמונה

לשון בני אדם, כמו שאחז"ל (ב"מ לא ע"ג) דברה תורה כלשון בני אדם. וכבר דברו בזה הענין חכמי הדורות הרבה. והיסוד הג' הזה, אנו למדין מן לא ראיתם כל תמונה, ר"ל לא תשיגהו בעל תמונה, כי הוא כמו שאמרנו לא גוף ולא כח בגוף.

כאשר הרמב"ם כותב שה' ית' אינו בעל תמונה יש להדגיש שיש הנהגתו ית' שזה מתיחס אלינו אבל לא כפי השגתנו, וזה נודע לנו ולא מושג לנו כלל, ויש הנהגה ממנו ית' שזה מצד השגתנו, ורק כאן יש מקום לתו"מ, ולולא זה אין מקום לתו"מ כלל על אף שבאמת מצדו ית' הוא מלא הכל באחדות פשוט אבל אין אנחנו יכולים להבין את זה, ואסור לנו להתבונן בזה⁴³. אם כן חוץ מעצם עצמות ה' ית' שאין לנו שום השגה בו בכלל, אבל צריכים לדעת שיש גם הנהגה כלפינו שאינו מצד השגתנו, והנהגה זו לא מובן לנו, שהוא לא התגלה בצורה שאנחנו יכולים לתפוס. אבל כן נתגלה גילוי שאנו יכולים לתפוס והגילוי הזה נקרא צורת אדם, והוא הכתוב (יחזקאל א כו) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה וכן (בראשית ט ו) בצלם א- להים עשה את האדם. הטעם שזה נתגלה כצורת אדם פשוט וברור שאי אפשר לנו לתפוס שום דבר שאין לנו מגע יד בו, כמו שאי אפשר לעור לתפוס צבעים לכן מאחר שה' רצה שאנחנו כן נתפוס את הגילוי שמעל הכסא לכן זה נתגלה בצורת אדם, (עוד יותר עמוק, וזה שתי צדדים של אותו מטבע שהרי אנחנו צריכים לגלות כאן את הגילוי שיש מעל הכסא, וזה על דינו, ולכן צריך להיות שה' ברא אותנו בצורה שאפשר שאנחנו נגלה את הצורה הזאת, וזה תכלית כל הבריאה ולכן צריך להיות תמונה בשורש כל הגילויים שצריכים לגלות⁴⁴), וזה פירוש (ברכות לא ע"ב) דברה תורה כלשון בני אדם, שהרי התורה נאמר וניתן לבני אדם.

לפי זה מובן שיש מקומות שכתוב יד ה' ועין ה', וזה גילוי שלו ית' וזה כצורת אדם כנ"ל. פירוש הדבר שזה גילוי שלו ית' היא מובנת בדרך משל: אור השמש ממלא חללה של כל העולם, ובאמת היא מאירה לכל החלל, ואדם היושב בבית סתום מכל צד רק שיש לה חלון ומסך מעל החלון ודרך בו נכנס האור, אע"פ שהאור מועט עכ"ז היא אור השמש, רק במיעוט⁴⁵. הראיה ליסוד זה הוא מהפסוק כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד טו), אבל הרי כתוב גם ותמונת ה' יביט (במדבר יב ח) ? אלא תמונת ה' יביט איננה ראייה אלא זה גילוי נבואה וזה נקרא ראייה שראיה היא החוש הכי ברור לנו, אבל ברור שאינו תמונה בעצם, אלא רק דרך של גילוי של נבואה, ולא ראיתם כל תמונה דהיינו שלא ראיתם דבר בעצם, והוא לשונו 'לא השגתם אותו בעל תמונה לפי שהוא'⁴⁶, כל השגתנו בדרגות אלה היא דרך גילוי מסוים שנקרא 'מה' וטעם הדבר היא שעל אף שכל ידיעה והשכלה בכל עניני אלה היא דרך גילוי מסוים עכ"ז עצמותה ומהותה אי אפשר להשיג⁴⁷.

כתוב ביד (תשובה ג ז) שמי שאומר שה' הוא בעל תמונה היא מין, וכתוב בראב"ד וז"ל והאומר שיש שם רבון אחד אלא שהוא גוף ובעל תמונה א"א ולמה קרא לזה מין וכמה גדולים וטובים ממנו [ז"א מאתנו - או"ש] הלכו בזו המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות, ע"כ.

פירוש הדבר שהאגדות המשבשות את הדעות היא שבאגדות טמונות סודות התורה⁴⁸, והם אינם מובנים ואי אפשר להבינם אם לא יבין התכלית הנלבשת בתוכם, וכנראה שזה הטעות שטעו בו הגדולים, וטובים ממנו, שלא היה להם התכלית, ובקיצור הבנת הדברים היא שיש מציאות שבו ה' מתקשר לעולם, והיא בצורת אדם, לכן יש לה', דהיינו להתחברותו לעולם, יד ורגל וכו'.

היסוד הרביעי

והיסוד הרביעי הוא, שהאחד הנזכר הוא הקדמון באמת. וכל מה שזולתו אינו קדמון, כשנעריכהו אליו. והראיות על זה הרבה בספרים. וזה היסוד הד', אנו למדין מן מעונה א-להי קדם ומתחת זרועות עולם וגו'. [ודע כי היסוד הגדול של תורת משה רבינו הוא היות העולם מחודש יצרו ה' ובראו אחר ההעדר המחולט וזה שתראה שאני סובב סביב ענין קדמות העולם לפי דעת הפילוסופים הוא כדי שיהא המופת מוחלט על מציאותו יתעלה כמו שביארתי וכיררתי במורה].

י"ג עיקרי האמונה

כתוב מעונה ולא מעון, דהיינו בלשון נקבה ולא זכר, שזה גילוי של מלכותו ית' ולא גילוי של מידות העליונות, שכאן רואים גילוי של אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא, שהוא מלך אפילו לפני שנברא כל דבר שכל מה שנברא היא ענף ממלכותו ית'⁴⁹. וע' מדרש (ב"ר סח ט) ויפגע במקום ר"ה בשם ר' אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו וכו' א"ר יצחק כתיב (דברים לג) מעונה א-להי קדם אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו מן מה דכתיב (תהלים צ) ה' מעון אתה הוי הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו א"ר אבא בר יודן לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משופעים אילך ואילך הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס שנאמר (חבקוק ג) כי תרכב על סוסך, ע"כ. ר' יצחק כוון למציאות זו שה' ברא כל עולם בצורה שכל חיותו בא מלמעלה ממנו, והוא קודם לאותו עולם ולמעלה ממנו, ור' אבא בר יודן מתכוין לתמצית של הארה של אותו עולם מלמעלה שנמצא למטה, והוא באמת מקומו של עולם למטה המיוחד עמו והעולם טפילה לו כי הוא הנושא אותו בכל מלואו, והוא קיומו של עולם אשר למטה⁵⁰, שהרי מקום של כל מציאות היא יותר מעולה מהמציאות עצמו, שממנו מצמיח ועולה המציאות, והוא החומר היולי הנושא את הכל⁵¹. וזה הסברנו לעיל יסוד הראשון במה שכתוב 'בו קיום מציאותם', שפירוש מעונה היא מלשון מעון (רש"י דברים לג כז).

כלול ביסוד זה שכל המציאות נעשה ברצונו ית', דהיינו שיסוד כל הבריאה תלויה רק על השפעה ממנו ית', והם העשרה מאמרות שבהם נברא העולם, וכידוע המאמרות הם תמידיות, וכל הקיום רק בגלל המאמרות, ולכן בגלל שהטבע תלוי בזה אז אין לטבע יסוד החלטי כלל ואין להם שליטה עצמית, ובזה נתבטל כל טענות ותלונות החוקרים תמיד לקרב הנסים אל הטבע בכל האפשרי, שלדעתם נתיסד כל הבריאה רק על הטבע⁵².

ע' רמב"ם (תשובה ג ז) שמנסח האומר שאינו לבדו הראשון וצור לכל, וצור היא לשון של מקור כמש"כ (ישעיה נא א) הביטו אל צור חצבתם, דהיינו מעצם זה שהוא ראשון כלול שהוא מקור לכל, ומזה שהמקור ביסודות היא מלשון הפסוק שהוא על היותו מקומו של עולם, נ"ל כמו שכתבנו, ובזה מתורץ למה לא כתוב בחינת מקומו של עולם ביד החזקה לגבי היסוד הראשון שזה כאן.

היסוד החמישי

והיסוד החמישי הוא, שהקב"ה הוא לבדו הראוי להעבד ולגדל ולנצח, ולהרים קול ברוממותו ולא יעשה כן לזולתו, למצוי מן המצואים, מהמלאכים והכוכבים והגלגלים והיסודות, ומה שיורכב, כולם, כי כולם ממונים על פעולותיהם, אין להם לא שלטון ולא חפץ [בחירה], אלא אהבת הש"י [רצונו יתעלה] ואין ראוי לשומם אמצעיים בין בני אדם להקב"ה, אלא שיכוננו כל המחשבות לנגדו ויתרחקו מזולתו והיסוד החמישי הזה, אנו למדין מן המצוה שנצטוינו שלא נעבוד עבודה זרה, ורוב דברי התורה הם בזה הענין.

באמת צ"ע למה שיהא עיקר שהוא הראוי לעבדו ולגדלו וכו' הרי אם ה' ברא מלאכים גדולים ורמים, אין בזה מקום לשבחם? ועוד הרי זה נראה מן הראוי שה' ה' ברא אותם יותר רמים מאתנו, ועוד ע' חובות הלבבות הקדמה לשער עבודת האלקים שיש בעצם מציאותנו חיוב מצותיו מצד הכרת הטוב? ואם השרי מעלה משפיעים טוב אין לנו מזה הכרת הטוב ועבודה כלפיהם? אלא להבין: כתוב בשו"ע (או"ח קנ"ו) ויזהר מלהשתתף עם הכותים שמא יתחייב לו שבועה ועובר משום לא ישמע על פיך: הגה ויש מקילין בעשיית שותפות עם הכותים בזמה"ז משום שאין הכותים בזמן הזה נשבעים בע"א ואע"ג דמזכירין הע"ז מ"מ כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפין שם שמים וד"א ולא מצינו שיש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול דהרי אינם מוזהרין על השיתוף, ע"כ, פי' הגר"א אע"ג דישראל מוזהרים על כך וכו' משום שנאמר לה' לבדו [שמות כב יט זבח לאלהים יחרם בלתי ליה-הוה לבדו] בני נח לא מצינו שנזהרו על זה וגם לא ישמע [שמות כג יג] ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך, פי' רש"י - לא ישמע - מן הנכרי, על פיך - שלא תעשה שותפות עם נכרי וישבע לך בע"א שלו נמצאת שאתה גורם שיזכר

י"ג עיקרי האמונה

על ידך:] לא קאי על זה, ע"כ. פירוש השיתוף היא לא שיש ב' בוראים או שיש ב' אלהימים אלא פירוש הדבר היא שיש לאליל שלו גם כן כח לעשות דבר. אין בזה איסור לגוים, אבל לכלל ישראל שמצווים לקבל על עצמם מלכותו ית' שאין עוד מלבדו, באמרם שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, אז מובן למה זה נאמר בצורה של ישראל שרק ישראל יכולים לעשותו, ונ"ל שזה העומק שיש ביסוד זו שכאן היא המשך של שמע ישראל שאנו מצווים להאמין שהוא ית' כולל הכל ועושה הכל, וממילא גם צריכים להאמין שאין שום תועלת לעבוד ולהתיחס לאחר. זה לא שיש לנו דרך יותר טובה אלא עצם זה שה' ית' מולך על העולם דרך כלל ישראל כאמרנו שמע ישראל.

איתא בגמ' (ברכות ו.) אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר מימינו אש דת למו ובזרוע עזו אלו תפילין שנאמר ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו אמר ליה ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישאל אין דכתיב את ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכו'.

ז"א⁵³ כמו שאנו מראים שאנו מקושרים בו ית' בתורה ובמצות במחשבה ומעשה שתפילין הוא מלשון התקשרות, כמו כן הקב"ה מניח תפילין והם סוד התקשרות של הנהגתו ית' עם ישראל. יותר ברור, התפילין מורה על מעלה יתירה של האדם שה' ית' נקרא עליו, וזה פאר, כך זה אצלו ית' ששכינתו ית' נראה אצלנו⁵⁴. יוצא אם כן שצריך להיות כלול בחיינו בכל מעשה שלנו גילוי מלכותו ית', וזה מעצם חיובי אמונה שלנו לדעת שהמלכות היא כל חיינו.

אומרים בתפילת עלינו לשבח שהם משתחווים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע - ⁵⁵ה'אל' שאליו הם מתפללים הוא השר של אומתם, והשרים נקראים 'אל' מצד גדולתם ומעלתם, אבל באמת אין בכחם להושיע, שהרי אין בכחם להוסיף יותר ממה שנקבע להם על פי דין, ולכן יש לגנותם בפרט בענין תפילתם, שהם מבקשים ממי שלא יתכן שיתן להם. והוא פירוש הכתוב (תהלים קיח ח-ט) טוב לחסות בה' מבטוח באדם טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים. וכי יש הו"א לחשוב כלל להיפך? אלא פירוש הדבר הוא⁵⁶ שכל שרי מעלה הם חלקים מהגילוי של כבוד שמים, וכולם כאחד נקראים אדם, וכולם תלויים בה' ית', לקבל ממנו פרנסה ומזון וקיום, לפרנס את האומה שלהם, ואין להם שום כח עצמי, ובכל ר"ה ור"ה ה' נותן חלק לכל שר ושר מכל שרי האומות, במה שיפרנסו את ארצם לכל השנה, וזהו מה שאומרים 'ועל המדינות בו יאמר איזו לרעב ואיזו לשובע'. ואחר ר"ה אין לשום אומה בעולם כח להוסיף, על החלק שניתן לשר שלה בר"ה על ידי תפילה, אבל כלל ישראל הם חלק ה' ית', אף שנגזר הדין בר"ה יש בכחם בכל יום לקרוע את גזר דינם, לחדש עליהם טובה, וזהו מה שכתוב (דברים ד ז) ומי גוי גדול אשר לו א-להים קרובים אליו כה' א-להינו בכל קראינו אליו.

לעבדו ולגדלו ולהודיעו גדולתו ולעשות מצותיו - יש כאן ד' דברים והם עבודה, וזה בעומקו היא מראה שאנחנו תלויים בו וכל רצוננו לחזור לשורשנו שזה הוא ית' (ואם יש בעבודה שהיא תפילה הטבה לנו פירושו היא שאין לנו דרך לקבל טוב אלא רק דרכו), לגדלו היא שאחרי שתופסים שהוא ית' שרשינו יש לתפוס האין סופיות, וזה שכל כמה שאנחנו מגדילים אותו יש לדעת שצריכים לעשות עוד יותר דוגמת הכתוב ברמב"ם (תפילין ומזוזות וספרי תורה י י) מצוה לייחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי, ע"כ. להודיעו גדולתו היא החיוב בעצם לנו לפרסם את זה בכל העולם, שהרי זה רצונו ית' וממילא רצוננו. לעשות מצותיו היא שזה חלק של קיום המלכות שהיא קיום ציוויו. וממילא ההמשך שאין מקום לעשות לאחר בשופו"א. אבל יש לשים לב זה שאומר הרמב"ם 'לפי שכולם מוטבעים ועל פעולתם אין משפט ולא בחירה אלא לו לבדו הש"י', זה לא שאין להם בחירה שהרי יש להם כח ההחלטה לעשות מה שרוצים אבל הבחירה שלהם תלוי בו ית', כמו שכתבנו לעיל על התפילה ומתפללים אל אל לא יושיע. ורוב התורה מזהרת עליו, שזה שורש כל מצות לא תעשה.

כתוב ברמב"ם (תשובה ג ז) וכן העובד כוכב או מזל וזולתו כדי להיות מליץ בינו ובין רבון העולמים (הוי מין).

היסוד הששי

והיסוד הששי, הנבואה. והוא, ⁵⁷שראוי לדעת כי זה המין האנושי ימצאו בו 'מדות הרבה ושלימות גדולה, וְתשוב נפשם זכה, עד אשר תקבל צורת השכל, ואחר כך יתחבר אותו השכל האנושי אל הפועל, ויאצל עליהם ממנה אצילה נכבדת, והם הם הנביאים, וזו היא הנבואה, וזה עניינה. וביאור זה, על דרך השלימות, ארוך מאוד, ואין כוונתו להביא מופת על כל יסוד ולפרוש אמתו, כי הוא כולל החכמות כלם, אבל נזכיר אותם על דרך סיפור בלבד, ופסוקי התורה יעידו בנביאים הרבה.

⁵⁷שרש נשמת כל ישראל היא למעלה והם משתלשלים למטה בזה העולם הגשמי להתלבש בגוף, וזה עומק למה כתוב אברהם אברהם (בראשית כב יא) וכן יעקב יעקב (בראשית מו ב) בכפילות שמותם, שאחד הוא כנגד השרש הנשאר למעלה שהוא מזלו של אדם, וא' כנגד מה שנמצא כאן בעולם הזה. וכאשר האדם בגופו מתגבר על יצרו, ואין ליצר שליטה ואין לחומר שליטה, אז הוא יכול להתדבק בשרשו, וזה בהפשטת נשמתו מעל גופו, ואז אפשר להתדבק בשרשה הרוחני [וזה בעצם חלק מעניני תפילה⁵⁸]. אבל ברור הדבר שזה לא התפשטות ממשי כמו שיש בשינה שאם כן זה היה חלום, אלא ההתפשטות היא להסיר כל מחשבותיו [הן דמיון הן מחשבה הן הרהור] לגמרי מכל עניני עולם הזה, ואז מערכת מחשבותיו יצויר בו הגילויים של המקור עליון שלו, ואז יקבל אור משורש נשמתו, ואז הוא יוריד האור הזה מדרגה לדרגה עד נפשו המחובר בגוף. צ"ע למה זה יסוד האמונה הרי אין הלכה למעשה יוצא מדברי הנביאים, ונבואת משה רבינו היא היסוד הבאה אם כן קשה מה ענינו?

איתא בגמ' (שבת ל ע"ב) ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה', ע"כ. רואים כאן שקבלת נבואה נקראת השראת השכינה, וכן (שבת צב). דאמר מר אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה, ע"כ. אם כן יוצא שכלול ביסוד זו היא גם הענין ששכינה שורה על כלל ישראל כאשר הם ראוים לכך, וכאשר לא ראוים, אז השכינה למעלה ומצפה שאנחנו נזכה לזה.

איתא בגמרא הנ"ל ואמר רבי אלעזר כל מי שיש בו דעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו⁵⁹ ע"כ. הרי לנו דבר נורא, והוא, שעצם מציאותו של יהודי שיש בו דעת, הרי זה בעצמו כאילו שנבנה בית המקדש. ופירושו הדבר מובן היטב על פי מה שכתוב ברמב"ן (סוף בראשית): והנה הגלות (של מצרים) איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו - וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד א-לוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה (כ"ר מז ח), ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד, ע"כ. והיינו שעצם ענין המקדש (שהרי המשכן והמקדש הם דבר אחד ביסוד הדברים) הוא השבת כלל ישראל אל מעלת האבות שהם הם המרכבה, שהוא בעצם השראת השכינה בעולם, שהרי המרכבה היא המגלה את השכינה בעולם (ביארנו ענין זה ביתר אריכות במאיר תפילה פרק יא). וכן איתא⁶⁰ שסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני בגלוי שוכן עליו בנסתר. ע' דברינו (מאיר תפילה ו') בשם הנפה"ח⁶¹ התורה היא מסירת הנהגתו ית' לנו, וזהו מה שכתוב (שבת קה). אנכי נוטריקון אנא נפשי כתיבת יהבית, היינו שמתן תורה היה מסירת נפשו ית' - הנהגתו ית' כביכול לכלל ישראל. וזה היה במתן תורה בכלליות לכל כלל ישראל, וזהו ממשך גם לכל אחד ואחד בפרט, בכל רגע שהוא לומד תורה, שאז הוא מקבל חלק מהנהגה הזו ומכוון אותה לכיון הנכון, וכן איתא בחז"ל⁶² מי שמטה אזנו לקבלם זוכה בעולם הזה וכאילו קיבל תורה מהר סיני, דהיינו שכל הטיית אוזן לדברי תורה היא קבלה, וכן איתא⁶³ מי שעוסק בתורה הרי הוא כאילו עומד היום על

⁵⁷ מילה זו אינו בקאפח וקשה להולמו

¹ קאפח מוסיף אישים בעלי כשרונות מפותחים מאד, וצ"ל הלשון כאן

² קאפח כותב ותתכונן נפשם

י"ג עיקרי האמונה

הר סיני לקבל את התורה, שכמו שבמתן תורה היה התדבקות של כלל ישראל בדיבורו ית', כמו כן עתה, וזה המעלה והיסוד של נבואה ששייך לנו היום.⁶⁴

כלול בזה ענין של אמונת חכמים וכתוב בגר"א⁶⁵ כשהיו נביאים היו הולכים אצל הנביאים לדרוש את ה' והיה הנביא אומר על פי משפט הנבואה דרכו אשר ילך בה לפי שורש נשמתו ולפי טבע גופו וכו' ומשבטלה הנבואה יש רוח הקודש בישראל ואיש עצתו יודעינו איך להתנהג, וכלול בנבואה ענין זה שמה שגדולים שלנו אומרים לנו לעשות זה לא רק עצה אלא צריכים לקבל את זה ממש כנבואה מפי נביא.

וכתוב בראשונים⁶⁶ שהתורה נתנה לנו בכתב, והדעות לא ישתו בכל הדברים הנולדים ואז ירבו המחלוקות ותעשה התורה כמה תורות, ולכך חתך לנו הכתוב הדין שנשמע לב"ד הגדול העומד לפני השי"ת בכל שיאמר לנו בפירושו התורה בין שקבלו פירושו עד מפי עד ומשה מפי הגבורה, או שיאמרו כן לפי משמעות המקרא או כוונתה, כי על הדעת שלהם הוא נותן לנו את התורה אפילו יהיה בעיניך בהפך מדעתך כמי שמחליף הימין בשמאל (שיה"ש רבה א יח), וכל שכן שיש לך לחשוב כי הם יודעי האמת ורוח הקודש שורה עליהם לכוין אל האמת לעולם, ולעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול, ע"כ.⁶⁷

הדרך אל הנ"ל היא מה שכתוב ימצא בהם בעלי כשרונות מפותחים מאד ושלימות גדולה, ותיכונן נפשם עד שהן מקבלות צורת השכל דהיינו האדם הוא בעל ג' רובדים בכללות, והם מחשבותיו, מידותיו, ורצונות הגוף. האדם בעיקר הוא שייך למידות, שהרובד של מחשבה⁶⁷ מאיר אליו רק בריחוק מקום, שהרי אנו חיים על פי הרצונות שלנו הרבה יותר מעל פי המחשבות, שאחרי חטא עץ הדעת עיקר העולם נחלק לטוב ורע שהם מידות, ולא אמת ושקר שהם מחשבות⁶⁸, אבל העבודה האמיתית היא שהשכל יקבע מה העיקר במידות, וזה יגרום פעולות האדם, ולכן כאשר השכל במעלה זה כשרון מפותח, ושלימות גדולה היא תיקון המידות לקבל הדברים השכליים, ותיכונן הנפש היא שכל הרגשות הבסיסיות ביותר מושפעים על פי המידות שתחת השכל, ואז הכל מקבל צורת השכל, ואז השכל שהיא בעצם מהנשמה⁶⁹ שלנו שולט, ואז אפשר לזכות להנ"ל.

כתוב ברמב"ם (תשובה ג ח) שלשה הן הנקראים אפיקורסין האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם. כאן אינו מין אלא אפיקורס, והשורש של המילה אפיקורס היא מלשון הפקר (הקד' הרמב"ם ליסודות) שהוא פורק עול⁷⁰, כאן אינו שהאדם נהפך למין אחר אלא הוא הופך את עצמו לבן אדם של הפקר. ומובן הדבר שאם עיקר צורת אדם להיות שייך לשכינה או שייך לאלה שזכו לגילוי שכינה והוא מזלזל בזה ולא מאמין בזה אז ברור שהוא אדם הפקר.

היסוד השביעי

והיסוד השביעי נבואת מרע"ה הוא שצריך להאמין שהיה אביהם של כל הנביאים הראשונים שהיו מלפניו והאחרונים שהיו אחריו כולם היו למטה ממנה במעלה והוא לבדו בחיר ה' מכל המין האנושי והוא שהשיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג כל אדם שנמצא או ימצא והוא עליו השלום נבדל בתכלית ההבדלה מבני אדם עד שהשיג [המעלה המלאכית] ובטלו ממנו כחות הדמיון וההרגש והשגותיו [לא נשאר לפניו שום מסך שלא קרעו ולא עצר בעדו שום מעצור גופני ולא נשאר בו שום דבר מן החסרון ולא מעט ולא הרבה והושבתו בו הכוחות הדמיוניים והחושים בכל השגותיו ונתבהל כוחו המתעורר] ונשאר שכל בלבד ולפיכך נאמר כי בהיותו מדבר עם השם בלא אמצאות מלאך פה אל פה אדבר בו והייתי מבאר הענין המופלא הזה לולא שראיתי העניינים האלה דקים מאוד וצריכים לפירוש פשוט והקדמות ומשלים

⁶⁴ ונראה לי חידוש דבר והוא שכתוב שא' מתקנת עזרא היה איסור לימוד תורה לבעל קרי, ויש לשאול למה לא היה כך לפני כן? וכל הטעם היא שלימוד התורה היא צריך להיות כמו נתינת התורה, ואז בעל קרי היה פסול? אלא נראה שאחרי פסיקת הנבואה (שעזרא היה הנביא האחרון), לכן הועבר הקבלת התורה מנבואה ללימוד התורה של כל אחד ואחד, ולחשוב אחרת היא נכלל במי שכופר בתורה והוא נקרא אפיקורס.

י"ג עיקרי האמונה

ולפרש קודם לכן מציאות המלאכים ושינוי מעלתם מן הבורא ולפרש ענין הנפש וכחותיה ולהרחיב הגלוי בצורות שתקנו הנביאים לבורא ונכלל בענין הזה שיעור קומה ועניינו ולא יושלם כל הענין הזה ואפילו יתחבר בתכלית הקצור במאה דפין ולפיכך אניחנו להביאו במקומו בספר הדרשות שיעדתי או בספר מיוחד שאחבר בו היסודות האלה.

ואשוב ליסוד השביעי הזה ואומר שנבואת משה רבינו ע"ה נבדלה מכל נבואות שאר הנביאים בארבעה דברים הא' שהם נבאו על ידי אמצעי ומשה רבינו ע"ה בלא אמצעי שנאמר פה אל פה אדבר בו.

והב' שכל הנביאים לא נתנבאו אלא כשהם ישנים בחלום חזיון לילה או ביום אחרי תרדמה נופלת על הנביא והתבטלו ההרגשות [ומתרוקנת מחשבתו] ודומה כישן וענין זה יקרא מראה ומחזה אבל משה רבינו ע"ה יבואהו הדבור ביום והוא עומד מבין שני הכרובים כמו שהבטיחהו הקב"ה ונועדתי לך שם וגו' פה אל פה וגו'.

והג' שהנביאים כשתבואם הנבואה אף על פי שתהיה במראה עכ"ז יתקלקלו טבעיו ויזדעזעו בנייני גופו ויבעת מאוד וכמעט שיגיע עד שערי מות כמו שנאמר בדניאל (י') ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית וגו' ואני הייתי נרדם וגו' [ואמר במראה נהפכו צירי עלי] ומשה רבינו עליו השלום לא היה כן כי אם שיבואהו הדבור ולא יזוע והוא מה שאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים ר"ל כשם שאין אדם נבעת וחרד מדברי חבירו כן משה לא היה נבעת וחרד מן הדבור בעבור היותו מחובר אל השכל.

והד' שכל נביא לא תבואהו הנבואה בעת שירצה אלא כשירצה הקדוש ברוך הוא וכבר ישאר הנביא שנים רבות ולא יתנבא ופעמים יבקש בתפלה שיתנבא ואחר הימים תבואו אבל לא הודיעתו הנבואה ההיא מה שהיא מבקש וכבר היה מהם מי שיתכוין [על ידי שמחת הלב] ויפנה מחשבותיו כמו שעשה אלישע באמרו ועתה קחו לי מנגן והיה כמנגן המנגן וגו' (מלכים ב' ג') אם כן אין בהם כח שיתנבאו כל זמן שירצו אבל משה רבינו עליו השלום היה מתנבא בכל עת כרצונו שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה יי' וגו' ואומר דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש אהרן בכל יבא ואין משה בכל יבוא.

אביהם של כל הנביאים אשר היו מלפניו ואשר קמו מאחריו - איך יתכן שמשה יהיה אב לנביא שקם לפניו הוא עוד לא היה? כדי להבין פירוש הדבר צריכים לחזור לדברי הראשונים לעיל לגבי נבואה שיש תורה שבכתב, והוא הכתוב בתנ"ך, ושבעל פה שייך לכל אחד ואחד כפי דעתו, וקשה שהרי איזה דעת היה למשה שמיוחד לו שהתורה שייך בפרט אליו. אלא צריך לומר שדעתו היה דעת כזה שכולל דעת של כל נביא ונביא וכל חכם וחסם שיקום לכלל ישראל ויפרש את נבואת משה⁷¹, דהיינו יש' ס' ריבוא פירושים בתורה⁷², וכולם נכללים בנבואת משה, והוא עומק דברי המדרש (שיה"ש רבה א סה) רבי היה יושב ודורש ונתנמנם הציבור בקש לעוררן אמר ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת וכו' זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל, דהיינו כל הגילויים של עולם הזה הם במערכת של ו' קצוות וא' מאחד אותם, ושרשם היא הרוכד של נבואת משה רבינו, וזה עוררן שגילוי השכינה היה בשינה - גלות עד גילוי הזה⁷³. לפי זה מאד מובן איך הוא שורש כולם [עוד יותר שהמעלה של משה לא שייך לזמן ולכן לא מוגבל לפניו או לאחריו⁷⁴], ועוד הא דאיתא בגמ' (שבת קד.) כתיב אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אין הנביא רשאי לחדש שכל חידושים מעל

י"ג עיקרי האמונה

תורת משה חייב להגיע מרמת משה ולמעלה, שהרי משה לא גילה אותם, ואין אף אחד שייך לשם חוץ ממשה, ולכן אי אפשר לחדש^ט.

וזה מה שכתוב ברמב"ן (בראשית א א) לא כתב משה רבינו התורה כמדבר בעד עצמו כנביאים שמזכירים עצמם, כמו שנאמר ביחזקאל תמיד ויהי דבר ה' אלי בן אדם, וכמו שנאמר בירמיה ויהי דבר ה' אלי לאמר. אבל משה רבינו כתב תולדות כל הדורות הראשונים ויחוס עצמו ותולדותיו ומקורו, כשלישי המדבר וכו'. והטעם לכתיבת התורה בלשון זה מפני שקדמה לבריאית העולם, אין צריך לומר ללידתו של משה רבינו, כמו שבא לנו בקבלה שהיתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה. הנה משה כסופר המעתיק מספר קדמון וכותב, ולכן כתב סתם, ע"כ.

הרי כתוב שהוא כסופר המעתיק אבל תמיד נאמר בצורה שה' דיבר אל משה. אלא כל דיבור מא' לשני יש לו תמיד תערוכת של המסרסר, אבל כאן כדי שהתורה יכלול את כולם, אז משה צריך להיות למעלה מכל מין האנושי שהמיוחדות שלו לא יהיה נתפס אלא כמו שנאמר לו כך נאמר לנו ממנו, וזה כסופר המעתיק⁷⁵, ולכן באמת רק זכה לדרגה זו בעת מעמד הר סיני⁷⁶.

והוא לבדו בחיר ה' מכל המין האנושי והוא שהשיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג כל אדם שנמצא או ימצא - איתא בגמ' (ר"ה כא ע"ב) רב ושמואל חד אמר חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ע"כ.

פירוש הדבר היא שמשה רבינו השיג גילוי האמיתי בכל מה שנברא באור של יום הראשון שבו אפשר להביט מסוף העולם ועוד סופו⁷⁷. [על אף שכתוב שאדה"ר לפני החטא היה במעלה יותר גדול⁷⁸, וכן המשיח (תנחומא תולדות יד)]. אלא כלול בזה שכתוב 'אעביר כל טובי על פניך' שלא היה נשאר שום דבר שהיה חסר למשה, ועכ"ז כתוב 'כי לא יראני האדם וחי', דהיינו שיותר ממה שמשה קיבל לא שייך לאנוש בעולם הזה לקבל⁷⁹, ואלה שקבלו יותר אז יהיו שייכים לעולם אחרת לגמרי.

והוא עליו השלום נבדל בתכלית ההבדלה מבני אדם עד שהשיג [המעלה המלאכית] ובטלו ממנו כחות הדמיון וההרגש - כאן צריכים לזכור שמשה היה בעל גוף, והוא אכל ושתה,⁸⁰ אלא השגת משה רבינו היתה בביטול כחות הגשמיים לגמרי, ולכן כתוב אצל אברהם ויעקב פעמים שמם בפסיק טעמי שהגוף הפסיק בין מזלם לנפשם הקיים בגופם (ע' לעיל יסוד הששי), אבל אצל משה כתוב ללא פסיק טעמא, שאצלו לא היה שום הפסק. אם כן על אף שהיה בעל גוף אבל הגוף היה בטל לגמרי.

כתוב (במדבר יב ו) ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם הוי"ה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, פי' רש"י - שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון, וכתוב בגמ' (יבמות מט ע"ב) כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה. אספקלריא היא נוטריקון ספק קלריא, כלומר שפע אור, כמו זכוכית הזך, ושאינה מאירה היא שיש אור אבל לא בשפע, שהרי היא אספקלריא⁸¹, דהיינו כתוב בנבואות הנביאים חוץ ממשה וארא, לשון ראייה אבל אצל משה כתוב לשון ידיעה שהוא לא ראה את החיצוניות אלא הוא השיג גם כן עומק הפנימיות של הגילוי⁸², והוא הפירוש בלא אמצעות מלאכים.

ולפיכך נאמר כי בהיותו מדבר עם השם בלא אמצאות מלאך פה אל פה אדבר בו - דהיינו משה רבינו שונה שבכל נביאים בחלום אדבר בו, ומשה פה אל פה אדבר בו. המעלה של פה אל פה באמת זכו כל כלל ישראל במתן תורה כמש"כ פנים בפנים דבר ה' עמכם (דברים ה ד), וזה העומק שכתוב (שיה"ש א ב) ישקני מנשיקות פיהו⁸³. יש לשון ברבותינו שכינה מדברת מתוך גרונו⁸⁴, ונראה שמקורו ממדרש⁸⁵ שהקב"ה ושכינתו מדברים דרך פיו, וכתב על ידו סודות האלה, דהיינו שאין הפסק בין עצם הגילוי למה שמשה גילה. ולכן מובן מאד איך אפשר לקרא את התורה עצמה תורת משה (יהושע ח לא). וממילא מובן הענין הבא שכל נביא רק הגיע לו נבואה

^ט ע' פת"ש גדלות דז"א ע"ד וז"ל והנה נקודת הפה הוא שורש הנעלם שלה והוא בסוד (&) ולא ידע איש את קבורתו ולכן נגנז במדבר ולא נכנס לא"י שלא בא לידי גילוי ההנהגה וכן מדרגתו הלכה למשה מסיני נגנז ונעלם שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה (&) ונגנז אורו ביהושע פני יהושע כפני ע' נפה"ח ג יד שמדייק מלשון אדבר בו ולא אליו, והרי בכל הנביאים כתוב אדבר בו

י"ג עיקרי האמונה

בביטול כחות עצמיות, כדי שהם יקלוטו הגילוי הרוחני בשלימות (ע' רמב"ם יסודי התורה ז ב), וזה דוגמת גלות, שיש צורך של צער לעבור את המסך הגשמי כדי לקלוט⁸⁶, ובאמת לעבור מעולם לעולם, מעולם של גלות לעולם של גילוי נבואה זה עד סף המיתה, ולכן מוזכר שהנביאים בשעת הנבואה הרגישו שהם נוטים למות, ולכן זה דרך חלום שהיא כח המחשבה הנשללת מן הגוף⁸⁷. אבל אצל משה לא היה צורך לשלול הגוף בשעת נבואה שהגוף לא הפסיק, ולא היה מצב של שינה והנהגת גלות. וכן הדבר שאצל משה זה היה בכל עת שירצה ואצל שאר הנביאים היו צריכים הכנות גדולות לזה, שהפסוק (מלכים ב' ג טו) כנגן המנגן היא המקור שאין שכינה שורה בעצבות, אלא רק בשמחה, שהשמחה הזאת היא מעין עולם הבא⁸⁸ כמש"כ (תהלים קכו ב) אז ימלא שחוק פיני, וחוץ ממה לא היו דרים שם בקביעות, ולכן היה צריך עליה לקראתה, אבל משה היה תמיד בדרגה הזאת⁸⁹. ולכן נקרא משה (דברים לג א) איש האלקים כביכול הבעל והשולט על הגילוי הזאת⁹⁰.

אבל אחרי הנ"ל צ"ע הא דאיתא במדרש (במדבר רבה יט ו) דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו (איוב כח) וכל יקר ראתה עינו (ר"ת ר"ע) זה רבי עקיבא וחביריו, ע"כ. אלא ברור הדבר היא שיש אורות שהם כל כך חזקים שאי אפשר לראותם בכלל, ולכן דווקא כיסויו הוא סיבת תיקונו וגילוי, שכך אפשר להשיגו⁹¹. אם כן ר"ע וחביריו השיגו אותם הדברים שהשיג משה אבל במציאותן למטה שהם מגולים יותר. אבל משה השיגו אותם ללא כלי ולבוש ולכן לא היה להם תפיסה בדיבור, ולכן השגתו היה בהם רק בהעלם. והוא עיקר המעלה של הלכה למשה מסיני, שהם דברים שמקורם עליונים שאין להם רמז לא במקרא ולא בסברא⁹², וזהו באמת מי הבאר שהיה במדבר, שהיה עם כלל ישראל במדבר⁹³. ומה שר"ע וחביריו עשו היא לגלות התלי תלי הלכות הטמונים בכל הלכה למשה מסיני⁹⁴.

(תשובה ג ח) והמכחיש נבואתו של משה רבינו, הוי אפיקורס

היסוד השמיני

ההיסוד השמיני תורה מן השמים והוא שצריך להאמין כי כל התורה הזאת המצויה בדינינו היום הזו היא התורה שנתנה למשה והיא כולה מפי הגבורה ר"ל שהשיגה כולה מפי הקדוש ברוך הוא בהשגה שנקראת אמירה ע"ד העברת הדבור ואין מי שידע ההשגה ההיא [אלא הוא ע"ה אשר השיג אותו, ושהוא במעלת לבלר] ויכתוב מה שנאמר מדברי הימים וענייני התורה ומצותיה ולכן נקרא ע"ה מחוקק ואין הפרש בין בני חם כוש ומצרים ובין אנכי יי' אלוהיך ושמע ישראל יי' א-להינו הכל מפי הגבורה והכל תורת יי' תמימה טהורה קדושה ואמת.

אבל נעשה מחלוקת אצל כל כופר [ולא נעשה מנשה אצלם כופר ופורק יותר מכל כופר אחר אלא] לפי שחשבו שיש בתורה פרי וקליפה וכי יש בה דברים [תאריכים וספורים] שאין בהם תועלת שיהיו ממה רבינו עליו השלום [אלא מדעתו עמרם] וזהו ענין אין תורה מן השמים ואמרו חז"ל (חלק דף צ"ט) שהאמין שהתורה כולה מפי הגבורה חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפאת עצמו שזהו בכלל דבר יי' בזה ישמרנו השם מדברי הכופרים אלא כל תיבה ותיבה יש בה פלאות חכמה למי שחנן הקב"ה מדע והשכל ואף על פי כן לא תושג תכלית חכמתה ארוכה מארץ מדה ואין לאדם אלא לבקש מלפני הקב"ה מה שבקש דוד משיח אלהי יעקב גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קי"ט).

וכן פירוש התורה שהוא התלמוד גם הוא מפי הגבורה וזה שאנו עושים היום תבנית הסוכה ומעשה הלולב והציצית והתפילים וזולתם הוא התבנית עצמו שאמר הקב"ה למשה ומה שאמר משה אלינו והוא נאמן בהגעת שליחותו וראית היסוד השמיני הזה הוא מה שאמר בזאת תדעון כי ה' שלחני וגו'.

י"ג עיקרי האמונה

מפי הגבורה - התורה היא אין סוף (כמש"כ איוב יא ט ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים), אבל הקליטה שלנו בתורה היא בגבול גמור⁹⁵, וכן כל ההנהגה שנתגלה היא לגמרי בגבול כדי שאנחנו נקלוט את זה, ולכן גילוי התורה לנבראים נקרא מפי הגבורה, כמו (שבת פח ע"ב) כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה, וכן (עירובין נד ע"ב) כיצד סדר המשנה משה למד מפי הגבורה. וכאן בא החיוב להאמין שכל טיפה וטיפה של תורה היא חלק מהאין סוף שנצטמצם לגבול כדי שאנחנו נקלוט אותו.

בהשגה שנקראות אמירה ע"ד העברת הדבור - דהיינו אין מקום לדיבור כלפי מעלה אלא הכל היא גילוי נבואה, כמש"כ (שמות כ טו) וכל העם ראים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השפר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק, פי' רש"י - רואים את הקולות - רואין את הנשמע שאי אפשר לראות במקום אחר (שם) את הקולות - היוצאין מפי הגבורה, ע"כ. אין בנבואת הנביאים והשגותיהם מדריגה בכלל הבריאה הגשמי ח"ו, אלא זה בא מיחוד פנימה, וזה בא מקול למעלה, ולמעלה אין קול ודיבור נחלקים, וזה הקול במעמד הר סיני, וזה רוח הקודש, שהרי המדבר ברוח הקודש לא ישמע קול אלא הרוח ההוא תבא בקרבו, ומדבר מאליו⁹⁶. זה מדבר על התנ"ך מן השמים, שיש כאן יסוד מיוחד של גילוי ברור של דבר ה' בלא צורך של הבנת אדם, שהרי יש בתורה שבכתב קיום מצות לימוד תורה ללא הבנה. כלול גם ביסוד זה שכל התורה שבעל פה בידינו היא גם כן מן השמים, וזה גם כן מפי הגבורה, ונבאר לקמן.

מעלת לבלר - ע' רמב"ן (הקדמה לחומש) היה נכון שיכתוב בתחלת ספר בראשית וידבר א-להים אל משה את כל הדברים האלה לאמר אבל היה הענין להכתב סתם מפני שלא כתב משה רבינו התורה כמדבר בעד עצמו כנביאים שמזכירים עצמם, כמו שנאמר ביחזקאל תמיד ויהי דבר ה' אלי בן אדם, וכמו שנאמר בירמיה ויהי דבר ה' אלי לאמר אבל משה רבינו כתב תולדות כל הדורות הראשונים ויחוס עצמו ותולדותיו ומקורו, כשלישי המדבר ולכן יאמר וידבר א-להים אל משה ויאמר אליו, כמדבר בעד שנים אחרים ומפני שהענין כן לא נזכר משה בתורה עד שנולד ונזכר כאילו אחר מספר עליו וכו' והטעם לכתיבת התורה בלשון זה מפני שקדמה לבריאת העולם, אין צריך לומר ללידתו של משה רבינו, כמו שבא לנו בקבלה שהיתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה הנה משה כסופר המעתיק מספר קדמון וכותב, ולכן כתב סתם, ע"כ. וע' ירושלמי (הוריות יט.). משה ע"י שלא נתייגע בתלמוד תורה הקדים לראשים, ע"כ. עומק המעלה הזאת של הלבלר ושלא נתייגע היא מובן כן.⁹⁷ חכמה היא מה שאדם קיבל מרבו, וזה הארה ישירה, אבל כל כלל ישראל חוץ ממנו קבלו לא דרך ישירה אלא דווקא דרך עמל לשבור את החיצונים, וזה דרך בינה להבין דבר מתוך דבר, וזה פני לבנה של יהושע שזה לא אור ישר אלא השתקפות. והוא באמת עומק החטא של מי מריבה שאם משה היה מדבר אל הסלע שהוא השורש של הגילוי של הלכה למשה מסיני⁹⁸, חכמה ישירה, אז כלל ישראל היו זוכים לגילוי משם ללא שום חסרון, אבל בגלל שהוא הכה בו במטה שהיא השורש של ההנהגה של שבירה להיכנס פנימה יותר, אז כך היה הגילוי של הסלע דווקא דרך יגיעה ועמל.

[ולא נעשה מנשה אצלם כופר ופורק יותר מכל כופר אחר אלא] לפי שחשבו שיש בתורה פרי וקליפה - המקרא היא נבואה וזה רחוק מהאדם, וזה לא מתחבר לאדם אלא רק לגופו, אבל משנה היא דבר ביניים שזה רק הציור מבלי הבנה בדבר, וזה פחות רחוק מהאדם, אבל תלמוד היא קשר גמור של הדבר אל האדם⁹⁹, ולכן המקרא היא הבסיס לכל וכל כמה שעולים בהבנה עולים, אבל הכפירה בבסיס היא הכי עמוקה, שזה שורש הכל.

גם טמון בזה אבלה שהרי רש"י כותב על עשרת הדברות (שמות כ א): את כל הדברים האלה, מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן, א"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך? שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו, ע"כ. מבואר שעשרת הדברות נתנו פעמיים, בשתי אופנים: א. כלליות עשרת הדיברות בדיבור אחר, ובאופן זה נראה שהם לא נתנו לנו בכלל, מפני שאין לנו שום תפיסה בזה, ורק נעשה משום שכך צריך להיות דרך מתן התורה. ואמנם צריך עיון איזה מתן תורה יש בזה ב. פירוש ופירוט והוא העשרת הדברות.

פירוש הדבר היא מובן כן (אבות ה א) בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. פירוש הדבר היא שבמאמר בראשית בו נברא נשמה של כל המציאות, ובו טמון כל התולדות, וזה היה בגדר

י"ג עיקרי האמונה

כולו טוב, ואחר כך בט' מאמרים אחרים נבראו החלקים היותר תחתונים שבמציאות, ושם יש אפשרות של יצר הרע, ובחירה ושכר ועונש. וכאן טמון הלידתן שכר וגם אפשרות ליפרע¹⁰⁰. אחרי זה גם התורה ניתנה לכלל ישראל בצורה של חילוק, ולכן יש עשרת הדברות. אבל עכ"ז אורייתא וקב"ה חד הוא, שהתורה היא הגילוי של רצונו ית', וזה שייך בכל דרגה ודרגה, ולכן יש רובד שבו נתגלה אחדותו ית', ובו אין מקום לפירוד, ולכן גם שם אין מקום לחילוק בדברות, ולכן כאשר נתגלה התורה ברובד הזה היה בדיבור אחד. אפילו שזה לא נקלט אצל כלל ישראל אבל מה שנקלט היא שהגילוי שכן נתגלה שורשו באחדות.

כל התורה ענין אחד (תוס' סנ"ז ז ה), ולכן בגלל זה כל האומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שאמרו משה מעצמו, וזה אפילו עטרת ודיבון הוא בכלל כי דבר ה' בזה וכופר בכל התורה, שכל התורה היא מציאות אחת¹⁰¹. מי שכופר בזה הוא כופר לא רק בפרטיות התורה אלא בעצם כלליות התורה שהיא שורש הכל.

אלא כל תיבה ותיבה יש בה פלאות חכמה למי שחנן הקב"ה מדע והשכל ואף על פי כן לא תושג תכלית חכמתה ארוכה מארץ מדה ואין לאדם אלא לבקש מלפני הקב"ה מה שבקש דוד משיח א-להי יעקב גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך - יש לשים לב שהיה מקום להגיד שהתורה יש לה מעלה שאי אפשר לנו להבין, ועכ"ז יש מצות ת"ת, ומכאן רואים, שכל התורה כן שייך לנו וכל העמקות כן ניתן לנו, ומי שיזכה יראה שנתגלה אפילו בדור שלנו מעלה בכל השמות של הנשים של עשו וכו'. ועכ"ז תמיד יש דרגה של תורה שלא שייך לנו להגיע דרך עמלות, אלא רק דרך מתנה כמש"כ (מס"י כו) ענין הקדושה כפול הוא, דהיינו: תחלתו עבודה וסופו גמול, תחלתו השתדלות וסופו מתנה דהיינו שיש רמות בחכמה שלא בידי השתדלות האדם להשיג אותם אבל כל כמה שמשיגים יש מציאות שמן השמים יתנו לנו במתנה מה שאי אפשר לנו להשיג, שהרי התורה שמה הוריד ניתן לו גם כן במתנה (נדריים לח.), אבל כאן המתנה היא רוח הקודש¹⁰², וזה דוגמת הא דאיתא (ילקוט שמות רמז ר"מ) כל מי שעושה מצוה אחת באמונה ראוי שתשרה עליו רוח הקודש. וזה כי כאשר הוא עושה מצוה מצד הידיעה, הנה זה מהשגתו וידיעתו ואין בצד הזה רוח הקודש שזה מוגבל בידיעתו של האדם, אבל כאשר עושה מצוה באמונה הנה הוא מצד ה' ית' אשר הוא מאמין בו, אף כי לא ידע הוא מאמין בו יתברך, ולפיכך שורה עליו רוח הקודש, שהאמונה תלוי בו ית', ולכן אין לו גבול¹⁰³.

(תשובה ג ח) שלשה הן הכופרים בתורה האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה והמכחיש מגידיה כגון צדוק ובייתוס

היסוד התשיעי

והיסוד התשיעי הוא עיקר הנסיחה [לשון עקירה כמש"כ (דברים כח סג) ונסחתם מעל האדמה, ופי' רש"י שם לשון עקירה] והוא כי זאת התורה היא תורת משה רבינו ע"ה לא תהיה נסוחה ולא נחלפת ולא תברא תורה מאת הבורא זולתה ולא תהיה בה תוספת ולא גרעון לא בכתוב ולא בפירוש שנאמר (דברים יג א) לא תוסיף ולא תגרע ממנו וכבר בארנו מה שצריך לבאר ביסוד הזה בתחלת זה החבור.

לולא הפסוק של לא תוסיף היה מקום לומר שאפשר ללבוש תפילין עם ה' בתים, וזה נחשב כתפילין גם, וכן עם ג' ? ואיזה הוא אמינא יש שישתנה התורה כלל ?

אלא הנראה היא שידוע שכל מצוה ומצוה גורם תיקון בעולמות העליונים וזה השכר עולם הבא שלנו (כדלקמן יסוד י"א), ועד מתן תורה כל צדיק וצדיק עבד עבודתו כפי מה שהשיג שיצא מזה תיקון, וזה עומק הא דאיתא (קידושין דף פב.) מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, לא שהיו מצווים אלא הם השיגו התיקון שיצא ולכן עשו. ולכן יעקב אע"ה נשא ב' אחיות¹⁰⁴, אבל אחרי שמה הוריד התורה לארץ, דהיינו שהתורה נמצא בארץ וכאן מקום ההכרעה דהיינו שהנהגת העליונים על פי התורה שהיא כאן וכדאיתא (שבת פט.) ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שירד משה מלפני הקדוש ברוך הוא בא שטן ואמר לפניו רבונו של עולם תורה היכן היא אמר לו נתתה לארץ הלך אצל ארץ אמר לה תורה היכן היא אמרה לו א-להים

י"ג עיקרי האמונה

הבין דרכה וגו' הלך אצל ים ואמר לו אין עמדי הלך אצל תהום אמר לו אין בי שנאמר תהום אמר לא בי היא וים אמר אין עמדי אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה חזר ואמר לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם חיפשתי בכל הארץ ולא מצאתיה אמר לו לך אצל בן עמרם הלך אצל משה אמר לו תורה שנתן לך הקדוש ברוך הוא היכן היא אמר לו וכי מה אני שנתן לי הקדוש ברוך הוא תורה אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה בדאי אתה אמר לפניו רבונו של עולם חמורה גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום אני אחזיק טובה לעצמי אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה הואיל ומיעטת עצמך תקרא על שמך שנאמר זכרו תורת משה עבדי, ע"כ. דהיינו שהתורה וההכרעה בהנהגת העליונים תלוי במשה רבינו ותלמידיו אחרי מתן תורה. ולכן פועלים אפילו שלא משיגים בכלל, והוא בכלל הנאמר (דברים ל"ב) לא בשמים היא, דהיינו שהתיקונים הנעשים בארץ על ידי מעשינו מוכרע לטוב או לרע תלוי במה שנתגלה בתורה כאן. ולכן אפילו אם יראה ברוח הקודש שיצא תיקון על ידי מעשה שונה ממה שכתוב בתורה זהו אסור בגלל לא תוסיף ולא תגרע, שמכאן והלאה יש השפעה לאן שלא משיגים, וכאן יש טענה בהדי כבשי דרחמנא למה לך (ברכות י.).

עוד דבר שיתכן איך להבין את זה שהעולם שבו אנו חיים בנוי על ב' יסודות והם גשם וזמן ולא יתכן מבלעדיהם ואם התורה נתנה במערכת של זמן וגשם יש מקום לומר שהגשם והזמן מכריעים נגדו ושהרי הם שולטים כאן ואז יתכן שישנתנה התורה כפי הזמן והמקום ח"ו ועל זה בא רבותינו¹⁰⁵ לגלות לנו שכל כללי המערכת של כאן בנויים הם על התורה והם נכללים בגילוי התורה בכל מצב ומצב ולכן אין מקום לשינויים בתורה כלל.

וצ"ע אם זה המשך השורש השביעי, שהרי עצם אי-שינוי של התורה של כל אחד ואחד מובן על פי דברינו, וגם אי אפשר להוריד עוד דברי תורה על תורת משה, שהרי רק משה היה בכחו להוריד הלכה למעשה.

לשון היד היא (יסודי התורה ג ח): שלשה הן הכופרים בתורה וכו' והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אע"פ שהיא היתה מעם ה' כגון הנוצרים וההגרים, ע"כ. דהיינו יש בבל תוסיף כפירה באי-ביטול התורה שלנו.

היסוד העשירי

והיסוד העשירי, הוא, שהקב"ה יודע כל פעולות בני אדם, ואינו מתרשל עליהם כמו שחשבו האומרים, עזב ה' את הארץ (יחזקאל ח יב). אלא כדברי הנביא (ירמיה לב יט) שאמר, גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות וגו', ואמר (בראשית ו ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו', ואמר (בראשית יח כ) זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו', וזה יורה על היסוד העשירי הזה.

כאן היא עיקר ההשגחה, שה' ית' יודע ממעשה בני אדם, ועיקר ענין ההשגחה נקרא הסתכלות העין, אם כן קשה הדבר שהרי מצאנו בפסוקים (שמות ב כב) וירא א-להים את בני ישראל, משמע שעד אז לא היה ראייה, ועוד כתוב (תהלים מד כד) עורה למה תישן א-דני הקיצה אל תזנח לנצח, משמע שיש כביכול אי-ראייה, וצורך של בקשה לראייה? אלא עומק הענין היא שיש תמיד גילוי של הסתכלות שלו ית' אלינו, והוא ההשגחה¹⁰⁶, וזה היה בשלימות במתן תורה, כמש"כ (במדבר יד יד) עין בעין נראה אתה ה', וכן לעתיד כמש"כ (ישעיה נב ח) עין בעין יראו בשוב ה' ציון,¹⁰⁷ אבל יש מציאות הפכי והיא השינה, וזה הגילוי בגלות, שה' כביכול לא מראה מלכותו בגלוי, אלא כביכול מלכות העולם, וקיום העולם נראה שהוא בידי הגוים. וזה הזמן של הסתר פנים, שאין השגחתו נכרת, ואז נתגלה כביכול שהעין של מעלה לא רואה¹⁰⁸.

אבל למעשה השגחתו ית' היא תמידי ובזמן הגלות דבר זה לא גלוי, ולא ידוע לנו, וצריכים לזכור שזה אמונה. להבין את זה אי אפשר, שהרי זה בכלל הכבשי דרחמנא, וזה בכלל השאילה של צדיק ורע לו, דהיינו עצם הגילוי יש מצוה לחקור בו, אבל איך הוא מתקשר לעולם הזה אי אפשר לנו להבין [דהיינו שכל גילוי ית' בעולמות שבו אנו שייכים אינו ניכר אך ורק מצד פעולותיו ולא מצד גילוי עצמותו, ולכן אנו מבטאים שמו ית' א-דני שהוא שם של מלכותו ית' ולא הוי"ה שהוא שם של עצמותו ית'¹⁰⁹], אבל אנחנו חייבים להאמין שדווקא מה שלא מובן הוא זה שהמנהיג הכל בעולם תמיד לכוונת התכלית התיקון האחרון, שצריכים לזכור שיש לשכל בני

י"ג עיקרי האמונה

אדם גבול, ולכן אסור להתבונן בשום ענין מופלא ומכוסה מבלי התחלות והקדמות, ואסור לסמוך על שכלו שיבא מזה לידי כפירה, אלא רק יקח מהם מה שיתברר לו מהם לצורך התורה והיראה על פי האמונה הפשוטה לכלל ישראל, ומה שנראה שהוא נגד זה ח"ו יידע שאינו עומד על בוריו¹¹⁰.

כאן בא המצוה של בטחון, שמכאן רואים שכל מה שקורה בעולם זה בא ממנו ית', ולא רק בטחון בשכר דלעתיד אלא בטחון שהסתלקות האור גם בא ממנו ית', וההשגחה קשורה עם הבטחון, שכפי ערך הבטחון כך ההשגחה, שכל כמה שמחשבתו של האדם תולה הכל בהשגחה עליונה זה התעוררות שלמטה, שגורם התעוררות שלמעלה, וזה בגלל שכל התפשטות בא בסיבה וכאן הסיבה היא התלייה בו ית' בכל מצב, וזה מעורר התעוררות בלתי בעלת תכלית, שאין עוד מלבדו¹¹¹ - באמת זה לא האין עוד מלבדו של ק"ש אלא שאנחנו תולים כל מה שקורה בעולם בו ית', ואם מתבוננים בזה אז יש הנהגה כלפינו שהוא עושה הכל.

צ"ע בפירוש מה שכן יש אחרי העיקר והיא הכתוב בפסוקים (ירמיה לב יט) שאמר, גדול העצה ורב העלילה אשר ענין פקוחות וגו', ע' מדרש (תדב"א ז) מיום שנברא העולם ועד אותה שעה (של יצי"מ) הוא נותן לכל אחד שכרו בין טוב ובין רע שנאמר (ירמיה לב) גדול העצה ורב העלילה אשר ענין פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו וגו' דהיינו זה מדובר על ההנהגה של עולם הזה שיש בו משפט, וע' רש"י (קידושין מ. ד"ה רבי אידן) וז"ל בהאי קרא כתיב כי טוב כי פרי מעלליו יאכל בחייו אבל בשילוח הקן טוב לשמים הוא ואין כאן טוב לבריות ולא כתיב ביה כי פרי מעלליו יאכל והלכך לא תנייה גבי אוכל פירותיהן בעולם הזה. דהיינו שזה הולך על הטבה בעולם הזה, ועוד הרי הגמול היא היסוד הבא. דהיינו היה מקום לומר שכל הגילוי של רצונו ית' היא נסתר כל זמן הגלות, ורק בעולם הבא יש שכר ועונש, אבל כאן כתוב שגם כל פרטי מעשה עכשיו לא רק שזה על פי רצונו ית' אבל זה על פי מעשי בני אדם. דהיינו שאפילו שיש צדיק ורע לו וכו' אבל עכ"ז יש לזה סדר של משפט על פי מעשי אדם. וזה פירוש הענין שזה באמת פסוק של צידוק הדין (ע"ז יח.), שיש סיבה מסוים לכל דבר וזה על פי משפט על אף שאנו לא משיגים את זה אלא רק מאמינים שזה קיים. דהיינו שכל מה שקורה מעשי בעולם הזה שייך לעומק העצה, ורוב העלילות, דהיינו המעשים (תרגום שם) שה' מסבב להביא את הכל לתכליתו יחד עם מעשי בני אדם.

חזן מזה יש עוד שתי דוגמאות של גילוי בהנהגתו על פי משפט גם במה שקורה בעולם הזה, והם (בראשית ו ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו', ומה שכתוב (בראשית יח כ) זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו'. בב' מקומות אלה, במבול ובסדום ועמורה היה כליה לציבור שלם, דהיינו שהם הגיעו לרמת חוב כזה שאין להם סיכוי לתקן את עצמם, ולכן נכלו. ע' רמב"ן (בראשית יח יח) ידעתי (אמר ה') בו שהוא (אברהם) מכיר ויודע שאני ה' אוהב צדקה ומשפט, כלומר, שאני עושה משפט רק בצדקה, ולכך יצוה את בניו וביתו אחריו לאחוז דרכי והנה, אם בדרך צדקה ומשפט יפטר (סדום ועמורה מענשם), יתפלל לפני להניחם וטוב הדבר, ואם חייבין הם לגמרי גם הוא יחפוץ במשפטם, ולכן ראוי שיבא בסוד ה' (שה' הולך לכלות את סדום). דהיינו אצל סדום היה חיוב על פי צדקה לכלות לגמרי שלא היה שום מקום לרחמים שם. גם במבול היתה התפשטות היצר הרע עד שכבש את כל העולם כולו, וזה השבועה שלא יביא עוד מבול שלא יתן ליצר הרע כח להשתלט על כל העולם¹¹². וכנראה שהגילוי של סדום אחרי המבול מגלה ששייך ליצר הרע להתפשט עד שיכלה ציבור אבל לא כל העולם, אבל זה אותו ענין בפנים יותר נמוכות.

יוצא מזה עומק שכל כמה שיורדים לשפל כל זמן שלא נכלו יש אפשרות תיקון, וחייבים בזה, ויתכן שזה פירוש הכתוב (ע"ז יז). אמרו עליו על ר"א בן דורדיא שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות בשעת הרגל דבר הפיחה אמרה כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה [ז"א שנתגלה שאין לו סיכוי בכלל] הלך וישב בין שני הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים [דהיינו שהוא תפס שאין לו סיכוי בתור בן אדם ולכן רצה מקום אחר בעולם] אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים אמרו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה אמר חמה ולבנה בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר וחפרה

י"ג עיקרי האמונה

הלבנה ובושה החמה אמר כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר ונמקו כל צבא השמים אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא, ע"כ. התפיסה שאין הדבר תלוי אלא בי היא שיש בו כח הבחירה אחרי כל מה שעשה ואין לו מקום אצל יצורים אחרים, ולכן חייב להיות שיש לו אפשרות להצטרף לכוונה הסופית.

(תשובה ג ח) והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם כל אחד משלשה אלו הן אפיקורוסים

היסוד האחד עשר

והיסוד האחד עשר, שהקב"ה יגמול שכר טוב לשומרי מצוותיו ויענש לעובר עליהם ולמי שאינו מקיים אותם, וגמולו הגדול הוא העולם הבא, וענשו הגדול הוא הכרת. וכבר בארנו בפרק זה מה שיש בו די. והפסוק המורה על יסוד הזה הוא, (שמות לב לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת. והשיבו, (שם לב לג) מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. וזה ראייה על גמול הצדיק ועונש הרשע.

לגבי שכר עולם הבא צריכים לדעת¹¹³ מעת שעולה על טוהר מחשבת האדם לעשות מצוה תיכף נעשה רשומו למעלה בשרשו העליון לבנות ולנטוע כמה עולמות וכחות עליונים כמ"ש (ישעי' נ"א) ואשים דברי בפיך וכו' לנטוע שמים כו' וכמאמרם ז"ל אל תקרא בניך אלא בוניך, וממילא מתעורר וממשיך גם עליו אור מקיף מהקדושה העליונה [ולכן מברכים אפילו לפני שעושה המצוה] והוא המסייע לגומרה ואחר גומרו המצוה הקדושה והאור מסתלק לשרשו וזהו ענין שכר העה"ב [דהיינו כאשר הוא מסובב באויר הזאת, אז מה שהוא פועל הוא פועל בגן עדן, ולכן הוא נמצא שם בשבילו לעתיד לבא], וזשרז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ולא אמרו בעה"ב שמשמעו היה שהעולם הבא הוא מוכן מעת הבריאה ענין ודבר לעצמו ואם יצדק האדם יתנו לו בשכרו חלק ממנו אבל האמת שהעה"ב הוא מעשה ידי האדם עצמו שהרחיב והוסיף והתקין חלק לעצמו במעשיו, וכן עונש הגיהנם ענינו ג"כ שהחטא עצמו הוא עונשו כמ"ש (משלי ה') עונותיו ילכדונו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמך תיסרך רעתך כו' (ירמי' ב') כמו שנתבאר שכאשר האדם עושה אחת ממצות ה' אשר לא תעשנה הפגם והחורבן נרשם ח"ו תיכף למעלה בשרשו ולעומת זה אמלאה החריבה, והוא מקים [יוצר] ומגביר [ומחזק הקיים כבר] כחות הטומאה, וממשיך על עצמו רוח הטומאה שמלפפתו בעת עשיית העון [כנ"ל כאשר הוא מסובב באויר הזאת, אז מה שהוא פועל הוא פועל בגהנם, ולכן הוא נמצא שם בשבילו לעתיד לבא], ואחר עשיית העון הרוח מסתלק למקומו, אבל את זה אי אפשר להרגיש שאז הוא נחשב כמת שאינו מרגיש ברוחניות, וזה מה שכתוב (ב"ק נ). כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו חיו, שהרי כל עולם הבא שלו זה מצד הדין שהוא בנה אותו, וכן הגהנם שלו, ולכן אין מקום לותרנות בכלל.

והדבר היחיד של עולם הבא שכתוב בתורה היא (דברים כב) והארכת ימים, ודרשו חז"ל (קידושין לט ע"ב) לעולם שכולו ארוך, והמהר"ל¹¹⁴ מסביר שהתורה רק מבאר המסובב בעצם ולא שזה שהוא מסובב במקרה, וזה שהתורה מביאה לחיי עולם הבא זה לא סיבה בעצם אלא רק במקרה, הטעם להנ"ל היא שהרי העולם הבא נברא מאתו ית', ואם כן לא יתכן לומר שבשמירת התורה ומצות שלנו נזכה לעולם הבא אלא רק שנזכה לאריכות ימים, ואז ממילא מזה שהאדם קיים הוא בא לעולם הבא שיהיה אחרי העולם הזה. ואם לא ישמור התורה אז לא יתקיים אז ולא יקבל העולם הבא. אם כן התורה שאנחנו מקיימים היא בעצם רק סיבה לאריכות ימים ולא לעולם הבא. והרי זה נראה שסותר לגמרי את דברינו למעלה? אלא עומק הענין היא מובן כך, כל דבר שנעשה על ידינו היא מוגבלת בעשייה שלנו, אבל מצידו ית' אין גבול בכלל, וכל הנ"ל של עשייה שלנו היא כדי שאנחנו נזכה להיות שם, דהיינו שהעולם הבא היא בלי גבול, אבל הזכייה שלנו בו, כל כמה מאתנו נחיה לאריכות ימים לזכות לזה היא תלוי לגמרי במעשינו. לפי זה מובן איך זה יסוד האמונה שהרי אי אפשר להבינו שזה לגמרי למעלה מהבנתנו.

צ"ע שהמקור לשכר ועונש בעתיד הוא המוזכר אצל חטא העגל, (שמות לב לב-לג) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. כתוב שה' ברא עולמו בג' ספרים¹¹⁵, וכן כתוב (תהילים קלט טז) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו

י"ג עיקרי האמונה

[דהיינו שורש הקיום אפילו שלא מושג לנו¹¹⁶], פירוש הדבר שה' ברא עולם, והיה בו פסולת אבל הספר שלו היא שלם לגמרי, וכל התענוג לעתיד לבא היא היות קיים אז כנ"ל, והצער הכי גדול היא לא להיות שייך לספר, וכנ"ל שעצם הנועם היא לא ממעשינו שזה לא יהיה מוגבל ולכן הראיה על הגמול היא בדווקא שרק אלה שחטאו לו ימחנו מהספר¹¹⁷ אבל אלה שלא, יהיו קיימים. ע' יד שזה לא מובא בכלל. אבל צ"ע שהרי מובא הענין בכללות בהל' תשובה פרק ח' וט', וע' תשובה י' אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרכבה דעתן ויעבדו מאהבה העובד עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד וכו', ע"כ. דהיינו שכאן מובא שיש יסוד בתורה שצריכים לא להתייחס אליו בעבודתנו המעשי, אבל צ"ע למה זה לא מובא ביד שהאומר שאין גמול אין לו חלק לעולם הבא, ואולי בגלל שזה לא שייך למעשה לעבודתנו? וע' לשון ר' אברהם בן הרמב"ם (המספיק לעובדי ה' פרק על נאמנות המעשים) וז"ל שעושה מעשיו רק כדי לקיים מצוותו וכו' אלא אף אם נאמר על דרך ההנחה כי ה' ית' היה מענישו ח"ו גם אם שמר את מצוותיו גם אז היה שומרן.

היסוד השנים עשר

והיסוד השנים עשר, ימות המשיח. והוא, שצריך להאמין [ולאמת, אבל הוא מוחק בא יבא, ויתכן שזה אותו דבר] שבא יבא ולא יאחר ואם יתמהמה חכה לו (חבוק ב'), ואין ראוי לקבוע לו זמן ולא להוציא מהפסוקים דיוקים, כדי לידע את בואו. הכי אחז"ל (חלק דף צ"ז), תיפח עצמן של משחבי קיצין. וצריך לזכור הגאולה [גדולה] ואהבת השם, ויתפלל אליו [שהמשיח יבא], כפי מה שבא על יד כל נביא ונביא, ממש רבינו ע"ה עד מלאכי ע"ה. ומי שיש לו בזה ספק, או ימעט עניינו, הוא מכזב התורה אשר יעדה בו, בפרשת בלעם ובאתם נצבים. ומכלל זה העיקר הוא, שאין מלך בישראל אלא מדוד ומזרע שלמה בלבד, וכל החולק על מלכות זאת המשפחה, הוא כופר באל ובדברי נביאיו.

עומק ענין של ימות המשיח היא שהעולם נברא חסר, שיש גילוי של נותן, ויש מקבל, והעבודה שלנו היא לתפוס החילוק, ולהעמיד את עצמנו כמקבל לגמרי. התיקון דלעתיד היא שאז לא יהיה שום הפרש בין נותן למקבל, והם יהיו לדבר אחד. זה נתגלה בהנהגת העולם הטבעי על ידי חמה ולבנה, ובימות המשיח לא יהיה שום חילוק בין חמה ללבנה, שהחמה ישפיע שפע שלימה ללבנה תמידי, והלבנה יקבל את זה בשלימות, וגם יאיר את אורו של החמה ולא יהיה שום חילוק בין האורות¹¹⁸, ואז אנחנו נשכיל לדעת איך שכל ההנהגה כולה הנסבב מענין בריאה חסרה ותיקונו¹¹⁹.

יש לשים לב שכתוב שהמשיח יבא, ועל זה יש שתי חיובים והם אמונה ואימות, כמו שאומרים בתפילה אמת ואמונה, ושתי הלשונות הם אמונה שאנחנו לא יודעים את זה אלא מאמינים בזה, ואמת היא לדעת את זה בבירור. וזה סתירה שאיך יתכן שאם זה אמת זה לא אמונה, ואם זה אמונה זה לא אמת? אלא כנראה כמו שכתוב בדרך ה' שהבאנו בהקדמה - כל איש מישראל צריך שיאמין וידע, שיש שם מצוי ראשון, דהיינו שיש אפשרות לדעת חלק מזה והשאר אמונה, ושניהם באים יחד. דהיינו צריכים לדעת מכת הידיעה שזה העולם לא יתכן שהוא קיים בצורה שה' רוצה בו, אבל לתפוס עומק התיקון של המשיח רק שייך לאמונה. צ"ע בלשון זה שיש חיוב לחכות למשיח, [כתוב ביד (מלכים יא א) מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו¹²⁰], ולא לחשוב שהוא

¹²⁰ ע' זהר ח"א ד ע"א שגורס מאן דלא מצפה דא בכל יומא בהווא עלמא לית ליה חולקא הכא.

י"ג עיקרי האמונה

מאחר, והוא באמת לשון הפסוק (חבקוק ב ג) כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר, וכתוב ברש"י (סנ' צז: ד"ה נוקב) שאין אדם יכול לעמוד על סוף פסוק זה, ואל תצפו לאותו קץ שהיו רבותינו דורשין, אלא תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנאמר אם יתמהמה חכה לו, ע"כ. עומק הענין היא שיש הבדל מהותי בין גאולת מצרים לגאולה האחרונה, שגאולת מצרים היה בזכות אבות, ומתוך שבועה לאבות, אבל גאולה האחרונה היא בזמן שאין זכות אבות, ולכן הגאולה היא עמוקה כל כך שאין אפשרות תפיסה בזה, שזה אך ורק בגלל ברית האבות, ועל אף שנרמז שיש דבר כזה אבל זה לא מבורר בכלל¹²⁰, וכל מי שמנסה לחשבנו, הוא משפיל את ברית האבות, שהוא בעצם לא נתפס לדרי מטה, ויש בזה חסרון נורא, ובגלל מעלה הזאת של ברית אבות, לכן צריך שיהא למלך המשיח יתרון ומעלה וכבוד על כל המלכים וכו', ומי שמתמעט אצלו מעלתו כופר בתורה. עוד נקודה בברית האבות, היא שזה עומק הענין של יהודי, עצם זה שהוא נולד מאבות הקדושים, שבהם בחר ה' ית' מכל העמים להיות לו לעם, וכל מי שלא רוצה ומחכה מתי יבא עת שהוא יחזור למציאותו הקשור עם ברית אבות לגמרי מבלי שום מפריע, הוא מוציא את עצמו מרצונו ית' ברמה מאד נורא, ואם כן מובן החיוב לחכות לו, שאנחנו מצווים לרצות לזכות לברית אבות בשלימותה וגילויה, ולא להסתפק במה שיש לנו.

הלשון הנאמר על מחשבי הקיצין היא תיפח עצמן, וי"ג (רש"י שם) תיפח נפשם, וי"ג (יד מצרים¹²¹) תיפח רוחם, הפירוש של תיפח היא (רש"י חבקוק ב ג) ויפח לקץ - ויפח לשון דבור הוא והרבה יש בספר משלי ועל שם שהדבור אינו אלא רוח היוצא מן הפה קורהו פיה וקורהו רוח כגון וברוח פיו כל צבאם (תהלים לג), ע"כ. דהיינו שמקללים אלה שיצא מהם או עצמותן או נפשם או רוחם. ונראה החילוק היא מובן על פי הגמ' (נדה לא.) ג' שותפין יש באדם וכו' אביו מזריע הלוּבן שממנו עצמות וכו' והקב"ה נותן בו רוח ונשמה ע"כ, דהיינו שיש צד שיצא מהם עצמיותם שנתן להם אביהם (דהיינו רמ"ח איברייהם¹²²), וזה הכי פשוט שהרי בן אדם שמכזב בברית אבות, אין לו זכות שישאר אצלו עצם היותו יהודי בכלל, ואם זה נפשו, זהו עצם חיותו כחי, ואם זה רוחו, זהו עצם מעלתו מעל בהמות.

עצם ברית האבות, הוא מובן כך:¹²³ ברית היא מלשון בריאת - בריית, והיינו שכל ברית היא בריאה חדשה, והורדה חדשה מן השמים, וכאן אצל האבות התחיל בריאה חדשה, וחיים מחודשים מאז אברהם אבינו, אבל זה באמת נהיה דבר השייך לעם במתן תורה, שאז נאמר אנכי, שהוא (שבת קה.) נוטריקון אנא נפשי כתיבת יהבית, היינו שמתן תורה היה מסירת נפשו ית' - הנהגתו ית' כביכול לכלל ישראל¹²⁴. כל ברית היא מב' צדדים, שכאשר יש בן אדם שיש לו אוהב כנפשו, ורוצה שלא יפרוש ממנו, אבל א"א להיות אצלו, נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו, והן נקשרים על ידי הדבר הזה, ואע"פ שנוטל ממנו את הדבר מ"מ כל מחשבתו שם היא, וזהו הכריתיה שבברית שכורת ממנו דבר שהוא דבוק בו ונותן לשני¹²⁵, הצד שלו ית' בברית זו הוא להנהיג העולם כולו על פי מעשי עם ישראל, והצד שלנו בברית היא לגלות מלכותו ית' בעולם, וכל כמה שאנו מתחברים לברית הזאת יש לנו קיום. אבל כנראה שהיותנו כמתקני העולם לא שייך תמידי אצלנו כמו שזה היה אצל אבות הקדושים, ש ענין עבודת כל ימיהם, כי המה בנוראות צדקתם וטהרת קדשת לבם, היו מדבקים מחשבתם לרצונו ית' כל ימיהם, בלי הפסק רגע, ובטלו ברצונם כל הכחות שבעולם, ולאפס ותהו נחשבו אצלם וכו', ולכן נתיחד שמו ית' עליהם להקרא אלקי אברהם אלקי יצחק וכו' ולזה אמרו ז"ל האבות הן הן המרכבה¹²⁶, וכאן בא הברית אבות, והזכות אבות, והיינו כאשר התחתונים לא זוכים על ידי מעשיהם אפשר לעלות למעלה ולהתקרב בהקב"ה על ידי שאנחנו עולים באבות, והכלל עמהם ולהתרחם בזכותם¹²⁷.

כתוב ברמב"ם (מלכים יב א) אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או יהיה שם חידוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו נוהג וזה שנאמר בישעיה וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ משל וחידה ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשוליים כזאב ונמר שנאמר זאב ערבות ישדדם ונמר שוקד על עריהם ויחזרו כולם לדת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל שנאמר ואריה כבקר יאכל תבן וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל ומה ענין רמזו בהן, ע"כ ועל אף שהראב"ד טוען נגדו מכח הפסוק, וזה באמת מח' בספרי בחקותי על הפסוק והשבתי חיה רעה מן הארץ ר' יהודה אומר מעבירם מן העולם ר' שמעון אומר משביתם שלא יזיקו וכן הוא אומר וגר זאב עם כבש כו' והכוונה הוא שאין באמת

י"ג עיקרי האמונה

מחלוקת שאז בביאת משיח תכונת הרע שיש בכל חיות רעות, וכן כח הטומאה והיצר הרע יוסר מהם ואז יתראו לפנים חדשות לגמרי, וזה שיטת ר' יהודה שיעברו מן העולם, וזה בכלל הטומאה שהכניס הנחש לעולם, וכאשר זה יתקן בביאת משיח, אז הכל יהפוך לטוב¹²⁸, והעומק ברמב"ם שכל הדברים שיהיו בביאת משיח טמונים בנו כעת, רק שהכל נסתר בכלל חטא העץ הדעת. והוא עומק דבריו (הלכה ב') אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד וכו' לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים סתומין הן, ע"כ, כנ"ל שהכל בא בזכות ברית אבות, שאין בו הפרה ואין בו השגה בכלל.

[על אף שכתוב ברבותינו¹²⁹ שחז"ל זו מדברת על משיח בן יוסף אבל משיח בן דוד אז בלע המות לנצח וזה נקרא לעתיד לבא, וכן כתוב בחז"ל¹³⁰ מצד העמי הארץ אין בין גלות לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד. וח"ו לומר שיש איזשהו צד של משיח בן יוסף קיים כעת, שהרי משיח בן יוסף צריך לגאול אותנו משעבוד מלכיות כולל עמלק¹³¹, אבל אין בזה משום מחשבי קיצים כנראה, ואין בזה אסון למקד את זה על מישהו, שהרי היו תקופות שכן אמרו שהוא היה יכול להיות המשיח כמו אצל האר"י ואצל חזקיהו, וכן בר כוזיבא, שהרי כתוב¹³² שבכל דור ודור יבא משיח בן יוסף בגלגול, אם יש צדיקים בדור שיהיו מגינים עליו שלא ימות, ומאחר שלא נמצא מי שיגין עליו, מוכרח הוא בעצמו למות¹³³].

להבין האדם הושם בעולם חשוך, שבו מלכותו ית' לא גלוי, ועליו לגלותו כאן, וזה עצם הכח הבחירה של האדם, ולכן מוכרח להיות מקום חשוך, ועל האדם מוטל להעלותו לרמה של גילוי מלכותו ית', ויבא זמן שאז זה יהיה באמת בגלוי ועל אז איתא במדרש (תהלים עג) בעולם הזה הקב"ה מחזור על ישראל שיעשו תשובה, אבל לעתיד לבוא ישראל מחזרין אחר הקב"ה שיעשה רצונם, שנאמר (שם) נקבה תסובב גבר [דהיינו המקום הנכון של המקבל - האשה, לסבב הנותן - הגבר, ולהבטל אליו לגמרי, וזה יהיה בסוף בשלימות, וזה כלול בכל מעשה שלנו] (יחזקאל לו כז) ואת רוחי אתן בקרבכם אמר רבי סימון בשם רבי שמעון חסידא, בעולם הזה אדם הולך ללקוט תאנים בשבת אין התאנה אומרת כלום, אבל לעתיד לבוא אם אדם הולך ללקוט תאנה בשבת היא צווחת ואומרת שבת היום. דהיינו שזה מוכרח שיהא זמן שבו יתגלה מלכותו ית' בגלוי, וזה ימות המשיח.

ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד - פעמים קרה דבר זה בישראל, והם ירעבם והחשמונאים. ועומק החסרון בזה היא הא דאיתא¹³³ שהקילוס של המלאכים כשעומדים בהסתר פנים הוא הכתוב ובקשו את ה' אלקיהם ואת דויד מלכם, והיינו שעצם קילוס המלאכים את הקב"ה הוא רק קילוס הקב"ה יחד עם דוד. כאן הגילוי של הרגל הרביעי במרכבה, וכל מי שמנסה לעמוד במקומו בודאי יחסל, שהרי אין לו מציאות קיום כאן בכלל. והוא מכחיש את המרכבה העליונה, ובודאי בזה הוא בכלל מי שלא שייך לשם בכלל.

¹³³ע' גמ' רש"י יומא ח: ד"ה מתוך שנותנין ממון לכהונה - מתוך שכהני בית שני היו עומדין על ידי ממון, שנותנין על כהונה גדולה למלכי בית חשמונאי, ועל זה כתוב (יומא ט.) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה וכו' זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים צא מהם ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק ושמונים ששמש יוחנן כהן גדול עשר שמש ישמעאל בן פאבי ואמרי לה אחת עשרה שמש רבי אלעזר בן חרסום מכאן ואילך צא וחשוב כל אחד ואחד לא הוציא שנתו, ע"כ. דהיינו שהחסרון של הצדוקים הוא היה בזמן של מלכות בית חשמונאי, שמלכו ממעשה חנוכה עד החרבן, והם נעשו כולם עבדים (ב"ב ג ע"ב), דהיינו ששליטת צדוקים על הכה"ג ומישהו אחר על המלכות באו יחד בצורה של נתינת שוחד למלכים למנות אותם לכה"ג, וכנראה שהוא הא דאיתא במדרש (איכה זוטא א מב - לפי גירסת הגר"א): ואשיבה שופטיך כבראשונה זה דוד ושלמה, ויועציק כבתחילה זה משה ואהרן¹³⁴.

* ב'

¹³⁴ע' זהר ב סז: וז"ל ובהא כל סטרא דקדושה אתאחד לעילא לארמא, כדין כל סטרין אחרנין אתכפיין כלהו, ואודן למלכא קדישא. תא חזי ברזא דקדושה (נ"א דשמא קדישא) איהו מלך וכהן דמשמש תחותיה, (ברזא דקדושה) בין לעילא בין לתתא, אית מלך לעילא דאיהו רזא דקדש הקדשים, ואיהו מלך עלאה, ותחותיה אית כהן רזא דאור קדמאה, וע' פת"ש עקודים כא ל"ב

י"ג עיקרי האמונה

¹³⁴ עיקר חילוק מלכות בית דוד היא מובן כך, מידת דוד היא המידה של מלכות, דהיינו גילוי מלכותו ית' ושליטתו בעולם, וכידוע אין גילוי למלכות שום גילוי מסוים, שהרי זה לא חסד שלפעמים דין, ולא דין שלפעמים חסד, ולפעמים רחמים, ולפעמים כל מיני גילויים, ולכן דוד לא זכה למלוך על כלל ישראל עד שזכה להתקשר לגילויים של המשפיעים כמש"כ נעצמות בימינו נצח (תהלים טז יא) ¹³⁵, ועיקר החילוק במלכות בית דוד היא החילוק בין עצם הגילוי של דוד לקשר שלו למשפיעים ¹³⁶, הגילויים שייכים לישראל, ובית דוד לקחו צד שמאל - המקבל, ולכן מלכו בירושלים, שהוא מקום המקבל ¹³⁷. שורש מציאות המלכות היא באמת המלכות שלו ית', וכל גילוי אחר היא רק גילוי של המלכות השרשית הזאת, אבל עיקר המציאות של כל גילוי היא באמת הגילויים חוץ מהמלכות, והמלכות היא באמת רק כללותו ושורשו יחד, דהיינו סיבתו ותכליתו ¹³⁸.

להבין, כל מה שברא ה' לא ברא אלא לכבודו, דהיינו גלות מלכותו, וכל מה שלא מגלה מלכותו או מרבה כבודו, זהו קלקול, ואינו סתם, אלא זה מגביר הצד הרע, וזה נחשב כנתינת כח ליצר הרע. תיקונו של הגילוי ית' שנמסרו ליצר הרע היא בעצם כאשר יש צדיק שנמסר למיתה בגלות, והראשון שעיקר תיקונו היה להיות ביד הגוים ולשמור את עצמו ולא לאבד טיפה מעצמו ליצר הרע היה יוסף, והי' טיפין שהוציא בחטאו במחשבה עם אשת פוטיפר היו כחו שנתנו ליצר הרע, ולכן העשרה הרוגי מלכות נהרגו לתקן את זה, וזה מעלהו לקדושה עוד פעם, וזה תיקונו, ולכן המשיח שיצא מיוסף ימות בגלל שזה תיקונו ¹³⁹.

¹⁰ ירבעם בדווקא חטא על ידי עגל, שזה המקום לחיצונים לתפוס שזה המקום עבודה בדווקא במקום של הגבורה שהיא הצד שמאל השור שבמרכבה, ובו נמצא הק"ג עולמות של דין, וזה המקום לתקן, וצ"ע אם במלכות כמו שאין לו מעצמו כלום מצד הטוב כן הדבר מצד הרע.

איתא ביד (ג ו) ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים המינים והאפיקורוסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל, ע"כ. צ"ע באמת למה הוא מאריך לקמן בהגדרת הכופר בתורה, ובאפיקורס ולא במשיח (חוץ ממלכים יא א) ותחיית המתים.

היסוד השלשה עשר

תחיית המתים וכבר בארנוה.

לשון הרמב"ם בהק' היסודות: ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה, ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין זה אבל הוא לצדיקים, וכן הוא לשון בראשית רבה גבורת גשמים לצדיקים ולרשעים, ותחיית המתים לצדיקים בלבד ואיך יחיו הרשעים והם מתים אפי' בחייהם, וכן אמרו (ברכות יח ע"ב) רשעים אפי' בחייהם קרואים מתים, צדיקים אפי' במיתתן קרואים חיים. ודע כי האדם יש לו למות בהכרח ויתפרד וישוב למה שהורכב ממנו. והקשה העיקרים (א ג) שלפי זה אדם המאמין בשכר ועונש ומאמין בגמול לנפשות בעולם הבא, אלא שסובר שאין תחייה לגוף לאחר המות נחשב לכופר וכמאמין בשתי רשויות רח"ל, ומדוע שיהא כך?

¹⁴⁰ הנה ענין תחיית המתים בקיצור ובכלל פשוט הוא. כי כאשר ברא הקב"ה את האדם גוף ונשמה לעבוד ולמשא, שניהם כאחד, את כל עבודת הקודש, התורה והמצוה אשר נתן להם, הנה ראוי הוא שגם בקבלה השכר הנצחי יחדיו יהיו, כי לא יתכן שיהיה הגוף עמל ולא לו, והרי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה (ב"ק לח.).

וטעם הדבר שנדרש מעשה בפועל ולא מספיק מחשבה לבד, הוא, משום שכל עולם ועולם נתקן רק בתיקון השייך אליו, וכמו שמחשבות מתקנים את עולם המחשבה, וכן דיבורים את עולם הדיבור, כמו כן רק מעשים מתקנים את עולם המעשה ¹⁴¹, ולכן יש חיוב מעשה בקרבנות, כדי לתקן את עולם המעשה. ולכן לכפור בתחיית המתים דהיינו לכפור במערכת חיובים של עולם המעשה, ותיקונו לבסוף, וזה ביטול חלק מגילוי רצונו ית'.

יותר ברור, תמיד בכל דבר יש כח ורצון, דהיינו יש סיבה שהיא הכח שבדבר, וזה גילוי ושימוש עד התכלית, והרצון שהוא עומק התכלית, שרק נתגלה בסוף, וכל זמן הפעולה הרצון גנוז מבפנים. כל מה שה' ברא כולל ב' דברים האלה ביחד דהיינו כלי שבו נתגלה אורו ית',

¹⁰ כל הקטע לא טוב

י"ג עיקרי האמונה

שהאור היא התכלית, והכלי היא הסיבה אל התכלית. מחויב המציאות שמה שה' ברא זה טוב, וזה ממנו ית', ולכן כל מציאות של כלי, וסיבה בכלל היא חייב להיות חלק של התכלית, ובסוף יתגלה בדווקא כחלק של התכלית, וח"ו לא לביטול אלא רק חילוף הצורה, שהרי לולא היצר הכל כולו טוב, וכולו אור¹⁴².

י"ג עיקרי האמונה

מכאן ואילך היא לשון הפיה"מ הנמצא בש"ס וילנא ומצוין כל הטעויות שמצאתי בגירסאות של קאפח והאברבנאל

היסוד הראשון להאמין מציאות הבורא ית' והוא שיש שם נמצא שלם בכל דרכי המציאות הוא עילת המציאות, הנמצאים כולם בו קיום מציאותם^{טו} וממנו קיומם, ואל^{טז} יעלה על הלב העדר מציאותו, כי בהעדר מציאותו נתבטל מציאות כל הנמצאים ולא נשאר נמצא שיתקיים מציאותו, ואם נעלה על לבנו העדר הנמצאים כולם זולתו לא יתבטל מציאות הש"י ולא יגרע, וואין האחדות והאדנות אלא לו לבד הש"י שמו כי הוא מסתפק במציאותו ודי לו בעצמו ואין צריך במציאות זולתו, וכל מה שזולתו מן המלאכים וגופי הגלגלים ומה שיש בתוכם ומה שיש למטה מהם הכל צריכין במציאותם אליו, וזה היסוד הראשון מורה עליו דיבור אנכי ה' אלהיך:

היסוד השני יחוד הש"י, כלומר שנאמין שזה שהוא סברת הכל אחד ואינו כאחד הזוג^{טז} ולא כאחד המין ולא כאיש האחד שנחלק לאחדים רבים, ולא אחד כמו הגוף הפשוט האחד במנין שמקבל החלוק לאין סוף, אבל הוא הש"י אחד באחדות שאין כמותה אחדות, וזה היסוד השני מורה עליו מה שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:

היסוד החמישי שהוא יתברך הוא [לבוד] הראוי לעבדו ולגדלו ולהודיעו גדולתו [ולעשות מצותיו] ושלא יעשה כזה למי שהוא תחתיו במציאות מן המלאכים והכוכבים והגלגלים והיסודות ומה שהורכב מהם, לפי שכולם המטובעים [ממונים] על פעולתם אין משפט ולא בחירה אלא לו לבדו הש"י, וכן אין ראוי לעבדם כדי להיותם אמצעים לקרבם אליו, אלא אליו בלבד יכווננו המחשבות ויניחו כל מה שזולתו, וזה היסוד החמישי הוא שהזהיר על ע"ז ורוב התורה מזהרת עליו:

היסוד הששי הנבואה והוא שידע אדם שזה מין האדם ימצא בהם בעלי טבעים ממדות מעולות מאד ושלמות גדולה ונפשותיהם נכונות עד שהן מקבלות צורת השכל אחד [אחר] כן ידבק אותו השכל האנושי בשכל הפועל ונאצל ממנו עליו אצילות נכבד ואלה הם הנביאים וזו היא הנבואה וזו עניינה וביאור יסוד זה על בוריו יארך מאד ואין כוונתינו להביא מופת על כל יסוד מהם וביאור מציאות השגתו לפי שזה הוא כלל החכמה כולם אבל אזכרה דרך ספור בלבד ומקראי התורה מעידים על נבואת נביאים הרבה:

היסוד התשיעי^{טז} ההעתק, והוא כי התורה הזאת מועתקת מאת הבורא הש"י לא מזולתו, ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, שנאמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, וכבר ביארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בפתיחת זה החיבור:

היסוד השנים עשר ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבא ולא יחשב שיתאחר, אם יתמהמה חכה לו ולא ישים לו זמן ולא יעשה לו סברות במקראות להוציא זמן ביאתו, וחכמים אומרים (סנהדרין צו.) תיפח רוחן של מחשבי קיצין, ושיאמין שיהיה לו יתרון ומעלה וכבוד על כל המלכים שהיו מעולם^{כז} כפי מה שנבאו עליו כל הנביאים ממה רבינו ע"ה עד מלאכי ע"ה, ומי שהסתפק בו או נתמעט אצלו מעלתו כפר בתורה, שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים, ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאיו:

---

^{טו} זה נ"ל היסוד הרביעי

^{טז} קשה הלשון אזהרה ונראה שזה טעות, וצ"ל אלו או ואם כדלקמן ואם נעלה על לבנו

^{טז} מכאן והלאה עד 'ודע לו בעצמו' הוא היסוד השני

^{טז} זהו סתם טעות וצ"ל סוג ולא זוג

^כ זה פשוט טעות, מכאן עד ולא מזולתו, שהרי זה יסוד השמיני, אלא עיקר זה שלא ישתנה התורה ולא תעקר ולא תוסיף בו פסוקים ולא פירושים

^{כא} מ'שיאמין' עד כאן לא נמצא אלא כתוב וצריך לזכור הגאולה [גדולה] ואהבת השם, ויתפלל אליו [שהמשיח יבא]

י"ג עיקרי האמונה

*

על אף שמובאים כמצות (היסוד הראשון יסוה"ת א ו, וכן היסוד השני יסוה"ת א ז), אבל למעשה זה כתוב כדבר אמיתי ולא כתוב שחייבים להאמין בזה, וע' (יסודי התורה א א) יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו, וכו' (שם א ו) וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלהיך וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה עובר בלא תעשה שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וכו' וכו' בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו :

יסוד השני מבוא ביסודי התורה א ז גם כן כמצוה אבל כדבר קיים לדעת את זה אלוה זה אחד הוא ואינו שנים ולא יתר על שנים אלא אחד שאין כיחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות אלא יחוד שאין יחוד אחר כמוותו בעולם אילו היו אלוהות הרבה היו גופין וגויות מפני שאין הנמנים השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במאורעין שיארעו בגופות והגויות ואילו היה היוצר גוף וגויה היה לו קץ ותכלית שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לכחו קץ וסוף ואלהינו ברוך שמו הואיל וכחו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל סובב תמיד אין כחו כח גוף והואיל ואינו גוף לא יארעו לו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר ה' אלהינו ה' אחד :

יסוד השלישי מובא (יסודי התורה א ח-יב) אבל זה לא כחייב לדעת אלא כדבר אמיתי וז"ל הרי מפורש בתורה ובנביאים שאין הקב"ה גוף וגויה שנאמר כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והגוף לא יהיה בשני מקומות ונאמר כי לא ראייתם כל תמונה ונאמר ואל מי תדמינו ואשוח ואילו היה גוף היה דומה לשאר גופים (ט) אם כן מהו זה שכתוב בתורה ותחת רגליו כתובים באצבע אלהים יד ה' עיני ה' אזני ה' וכיוצא בדברים האלו הכל לפי דעתן של בני אדם הוא שאין מכירין אלא הנופות הגופות ודברה תורה כלשון בני אדם והכל כנויים הן שנאמר אם שנותי ברק חרבי וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג אלא משל והכל משל ראייה לדבר שנביא אחד אומר שראה הקב"ה לבושיה כתלג חיור ואחד ראהו חמוץ בגדים מבצרה משה רבינו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה ובסיני כשליח צבור עטוף לומר שאין לו דמות וצורה אלא הכל במראה הנבואה ובמחזה ואמתת הדבר אין דעתו של אדם מבין ולא יכולה להשיגו ולחקרו וזה שאמר הכתוב החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא :

יסוד הרביעי לא מצאתי ביד אולי יסודי התורה ב ט וז"ל כל הנמצאים חוץ מן הבורא מצורה הראשונה עד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ הכל מכח אמתתו נמצאו, ואולי (עכו"ם ב ג) וכל הלאוין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עבודת כוכבים וכו' כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מזההרין אנו שלא להעלותה על לבנו וכו' מה למעלה ומה למטה מה לפנינו ומה לאחור.

יסוד החמישי אולי (עבודת כוכבים א ג) כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו וכו' והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך, ואולי (עכו"ם ב א) עיקר הצווי בעבודת כוכבים שלא לעבוד אחד מכל הברואים לא מלאך ולא גלגל ולא כוכב ולא אחד מארבעה היסודות ולא אחד מכל הנבראים מהן ואע"פ שהעובד יודע שה' הוא האלהים וכו' כלומר שלא תטעו בהרהור הלב לעבוד אלו להיות סרסור ביניכם ובין הבורא :

יסוד השישי מובא ביסודי התורה ז א) מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם יסוד השביעי מובא ביסודי התורה ז ו) כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממושה רבינו רבן של כל הנביאים ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים בחלום או במראה ומושה רבינו מתנבא והוא ער ועומד וכו' יסוד השמיני מובא בהלכות עכו"ם (ב ג) וכל הלאוין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עבודת כוכבים וכו' כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מזההרין אנו שלא להעלותה על לבנו וכו' פעמים בתורה שמה היא מן השמים שמה אינה

יסוד התשיעי מובא ביסודי התורה ט א) דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו יסוד העשירי לא מצאתי ביד.

יסוד האחד עשרה אולי תשובה ח א הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא וכו' ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו יסוד השנים עשרה מובא במלכים (יא א) המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה וכו' וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו (כאן המקום היחיד שכתוב שחייבים להאמין בזה). יסוד השלש עשרה לא מצאתי ביד

י"ג עיקרי האמונה

כאן הוא נוסח המובא בסיפורים ולא ידוע לי מי חברו
א - אני מאמין באמונה שלמה. שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים. והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים:
ב - אני מאמין באמונה שלמה. שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים. והוא לבדו אלהינו. היה הוה ויהיה:
ג - אני מאמין באמונה שלמה. שהבורא יתברך שמו אינו גוף. ולא ישיגוהו משיגי הגוף. ואין לו שום דמיון כלל:
ד - אני מאמין באמונה שלמה. שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון:
ה - אני מאמין באמונה שלמה. שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל. ואין ראוי להתפלל לזולתו:
ו - אני מאמין באמונה שלמה. שכל דברי נביאים אמת:
ז - אני מאמין באמונה שלמה. שנבואת משה רבנו עליו השלום היתה אמתית. ושהוא היה אב לנביאים. לקודמים לפניו ולבאים אחריו:
ח - אני מאמין באמונה שלמה. שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבנו עליו השלום:
ט - אני מאמין באמונה שלמה. שזאת התורה לא תהא מחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו:
י - אני מאמין באמונה שלמה. שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשה בני אדם וכל מחשבותם. שנאמר היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם:
יא - אני מאמין באמונה שלמה. שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצותיו ומעניש לעוברי מצותיו:
יב - אני מאמין באמונה שלמה. בביאת המשיח. ואף על פי שיתמהמה. עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא:
יג - אני מאמין באמונה שלמה. שתהיה תחית המתים בעת שיעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים:

- 1 זחר ב יז.
- 2 יד מצרים 'אלו האכילנו את המן'
- 3 כן הוא בעבה"ק ד יג
- 4 דע"ה ב פ ::
- 5 ספרא ד ::
- 6 דע"ה ב פ ::
- 7 דע"ה ב פא.
- 8 דע"ה ב פא :
- 9 זחר ג עג.
- 10 ביאורים ב ל ::
- 11 דע"ה ב פה ::
- 12 ע' תיקונים וצ"ע איפה &
- 13 ביאורים א ב ::
- 14 פת"ש פרצופים ז'
- 15 הקדו"ש ז.
- 16 קל"ח א'
- 17 ע' עוד דובר צדק ג ד"ה ויחוד, ושיחת מלאכי השרת ד' ד"ה ולכן שאמונה וחכמה הם שתי דברים ושתי עולמות
- 18 מהר"ל (גבורות פרק ט)
- 19 פת"ש תיקון יט שאמונה שייך לכתר וזה מעל הנפש
- 20 ע' נפה"ח א ו הגה"ה
- 21 פת"ש יעקב ולא ז' כותב שאמונה לא ברורה וזה עצם מציאות האמונה
- מלחמות משה א' שאמונה וידיעה הם הפכים
- 22 תפארת ישראל לח
- 23 ספרא לו ::
- 24 ביאורים א עח ::
- 25 שער הפסוקים בראשית ב'
- 26 נפה"ח א ב
- 27 פת"ש עקודים א'
- 28 פת"ש עקודים ב'
- 29 ע"פ ההגה"ה שם בנפה"ח.
- 30 נפה"ח א ב בהגה"ה
- 31 ע' נפה"ח ג יד
- 32 לשם ביאורים א יט ::
- 33 פת"ש א"א יד
- 34 מגיד משרים ויקהל
- 35 ע"ח יט ט
- 36 תיקונים הק' ב'
- 37 דעת תבונות לד
- 38 דרך ה' (ד ד א)

י"ג עיקרי האמונה

39	דרך הי' (ד ד א)
40	פתי"ש פרצופים ז
41	נפש אליהו כה
42	כללים א טו.
43	נפה"ח ג ו
44	כללים ב ח :.
45	הדעי"ה א ה ז ה, ועי' מורה א כו
46	כללים ב ח :.
47	ביאורים א כ :
48	גר"א משלי כה ב, א ו
49	ר' בחיי דברים לג כז
50	כללים א כו :.
51	ביאורים א עח :.
52	ביאורים א ח :.
53	פתי"ש גדלות דו"א כא
54	גבורות מד
55	שערי אורה עג.
56	שערי אורה נ.
57	שערי קדושה ג ה
58	עי' נפה"ח ב יד
59	עי' עוד עי"ח לח ו, שכל הלוחות היו בעיקרון הורדה מהדעת
60	רמב"ן (שמות כה א)
61	א ית הגה"ה
62	זהר (ג טו.), עי' נפש החיים ד יד
63	זהר ריש חקת, עי' נפש החיים ד יד
64	ביאורים א ה :
65	משלי טז ד
66	רמב"ן דברים יז א, ועי' ר' בחיי דברים יז ט בשמו
67	נפש החיים א טו, ועי' עוד אדרת אליהו ריש תרומה בבאר יצחק, ואולי הכי ברור בהקדו"ש של לשם ט. נתיב התורה ד'
68	מורה נבוכים א ב
69	נפה"ח א יד
70	נתיב התורה יב
71	ביאורים ב ד. שמשה כולל כל כלל ישראל
72	שער הגלגולים הקי' יז
73	יונת אלם יח, וכן בבית עולמים 94
74	עבה"ק ג יד, ועי' זהר ב לז.
75	עבה"ק ג יד
76	עבה"ק ג לא?
77	עבה"ק ג יד
78	נפה"ח ב יז
79	ספר הדעי"ה ח"ב דרוש ד' ענף כ"א סימנים ד'-ו'
80	נפה"ח ג יג
81	ר' בחיי הקי' וארא
82	ספר הכללים כלל ח"י ענף יי סימן ב' אות ה' מערכת העי"ב סעיף ב' :
83	גר"א ספרא ב :
84	נפה"ח ג יד
85	זהר (ג רלב).
86	עי' גר"א בתיקונים יח?
87	עבה"ק ד כז
88	בית עולמים 420
89	אדיר במרום שלב
90	זהר א ו, ועי' פתי"ש גדלות דו"א עו
91	דעי"ה ב פו.
92	דעה ב פו : על פי גר"א תיקונים טו :.
93	פתי"ש גדלות דו"א כג
94	דעי"ה ב פו :.
95	אפיקי ים מנחות כט.
96	עבה"ק ד לא

י"ג עיקרי האמונה

97	פת"ש גדלות דז"א סו
98	פת"ש גדלות דז"א כג
99	ח"א ב קלד
100	אבני מלואים לספר הכללים סימן ח' אות ל"ב מערכת הב"ן סעי' ט"ז
101	גז"א שמות כ א
102	עבה"ק ד כד
103	גבורות ט'
104	נפה"ח א כא
105	ביאורים א ח ::
106	אדיר במרום רעט, וע' עוד לשם ביאורים ב פב ::, וכן ב פ ::
107	אדיר במרום דף שיא
108	פת"ש גדלות דז"א נט
109	ביאורים א כו ::
110	ביאורים א כ, וא כ ::
111	פת"ש עקודים יט
112	קנאת ה' צבקות
113	נפה"ח א יב
114	גבורות הק' א'
115	ספר יצירה א א
116	פת"ש פרצופים י
117	ר' בחיי שמות לב לב
118	לשם ביאורים א נב ::
119	לשם ביאורים א כח ::
120	ח"א ג ריא
121	הלל אהבתי כי וכו'
122	פת"ש קיצור אבי"ע ו'
123	רמב"ן (בראשית ו יח)
124	נפש החיים (א יח בהגה"ה)
125	גרי"א ס"י א ח
126	נפה"ח ג יג
127	ביאורים ב מה ::
128	ספר הדעי"ה חלק ב' דרוש ד' ענף ד'
129	בגרי"א (ספרא י ::)
130	זהר ג קכה.
131	בית עולמים - דף קלו ע"ב - ד"ה וענן
132	פע"ח יט
133	ר' בחיי שמות כ א
134	גרי"א ספרא י ::
135	אפיקי ים סני צח : ד"ה האמר רב יהודה אמר רב
136	גרי"א ספרא י.
137	גרי"א ספרא י :
138	לשם ביאורים ב ל :
139	קנאת ה' צבקות חלק ב' עשרה הרוגי מלכות
140	דעת תבונות סח
141	ע"ח נקודות ו'
142	כללים א מז ::